

RAPORTTI 4V-HANKKEELLE

Yhteisöllisyys kaupungin vuokrataloissa

Ossi Lång

24.1.2011

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Yhteisön moninainen merkitys.....	6
2.1 Sosiologisen yhteisökeskustelun juuret.....	7
2.2 Modernista post-moderniin yhteisökäsitykseen	9
2.3 Yhteisöllistäminen.....	14
2.4 Asumisyhteisöt	15
2.5 Lähiö - tapahtumapaikka	17
4. Menetelmät ja aineisto.....	21
4.1 Laadullinen tutkimus	22
4.2 Analyysimenetelmä - sisällönanalyysi	24
4.3 Aineisto ja haastattelujen toteutus	26
4.4 Tutkimusetiikka	31
5. Vuokratalojen sosiaalinen ympäristö.....	32
5.1 Asukastoiminta ja sen suunnittelu	33
5.1.1 Asukastoiminnan suunnittelu	34
5.1.2 Asukastoimikuntien järjestämä toiminta	37
5.1.3 Asukkaiden järjestämä toiminta	39
5.1.4 Asukasaktiivien rooli.....	41
5.2 Asukasyhteisön sosiaaliset suhteet	45
5.2.1 Ryhmät vuokrataloissa	48
5.2.2 Asukasrakenne.....	50
5.2.3 Turvallisuuden tunne	51
5.3 Isännöitsijöiden ja asukkaiden vuorovaikutus	52
5.4 Asuinympäristö ja yhteiset tilat	54
5.4.1 Tilat.....	55
5.4.2 Asuinympäristö.....	57
6. Yhteenveto.....	58
LÄHDELUETTELO	61

1. Johdanto

Tämä raportti, jonka olen toteuttanut 4V-hankkeen toimeksiannosta, *esittelee pro gradu-tutkielmani alustavat tulokset*. 4V- hanke oli vuonna 2009 teettänyt TNS-Gallup Oy:llä laajan selvityksen kestävän kehityksen ja yhteisöllisyyden käytännöistä, asenteista ja tiedon ja tuen tarpeesta pääkaupunkiseudulla. Raportin vuokrataloja käsittelevä osio oli selvityksen laajuudesta johtuen pintapuolinen, ja tämä tutkielma pyrkii nyt paikkaamaan tätä tutkimusaukkoa. 4V: Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin – yhteisöllisyys ja hyvä elinympäristö on hanke, joka kehittää mahdollisuuksia kestävään viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. 4V-hankkeen toteuttavat yhteistyössä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit sekä Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy. Vuosina 2008–2011 hanke saa rahoitusta EU:lta Etelä-Suomen kilpailukykyä ja työllisyyttä tukevasta EAKR-ohjelmasta sekä kansallista rahoitusta Uudenmaanliitolta.

Kestävä kehitys ja sosiaalinen kestävyys ovat käsitteitä joiden merkitystä on tyhjentävästi liki mahdotonta määritellä. Ne liittyvät myös toisiinsa, sillä sosiaalinen kestävyys määritellään yleensä yhdeksi kestävän kehityksen osa-alueeksi (esim. Ellisaari 1999, 7-8). Kestävä kehitys on puolestaan ympäristöpoliittinen ajattelutapa joka nousi laajempaan tietoisuuteen viimeistään vuonna 1992, jolloin Rioissa järjestetty YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi päättyi toimenpide-ehdotukseen, jonka mukaan kestävän kehityksen suunnittelun aloittamiseen tulisi ryhtyä kaikkialla maailmassa (Häikiö 2005, 7). Kestävän kehityksen suunnittelulla oli ja on tarkoitus turvata tuleville sukupolville mahdollisuus käyttää ja hyödyntää ympäristöä samalla tavalla kuin aikaisemminkin sukupolvilla on ollut.

Kestävä kehitys vuokrataloyhtiössä pitää sisällään niin ekologisia kuin sosiaaliskulttuurillisia näkökulmia. Sosiaalinen kestävyys voidaan esimerkiksi määritellä pyrkimykseksi lisätä kaikkien ihmisten hyvinvointia (Ellisaari 1999, 8), tai yksilöiden, sukupolvien ja alueiden väliseksi oikeudenmukaisuudeksi ja tasa-arvoksi (Niemenmaa 1999, 11). Sosiaalinen kestävyys on myös erottamaton osa ekologista kestävyyttä, sillä ilman sitoutumista, keskustelua ja oikeudenmukaisuutta ei kestävää kehitystä ole millään tasolla mahdollista saavuttaa (Niemenmaa, 1999, 13). Tämä tutkielma tarkastelee sosiaalista kestävyyttä yhteisöllisyyden kokemusten kautta. Yhteisöllisyyden puolestaan on useissa tutkimuksissa oletettu lisäävän viihtymistä, turvallisuutta

sekä ympäristöstä ja muista ihmisistä huolehtimista. Tämän vuoksi yhteisön ja yhteisöllisyyden tutkiminen on merkittävää vuokra-asumisen sosiaalisen kestävyuden kannalta.

Yhteisöjä voidaan tarkastella mm. kulttuuritutkimuksen, markkinoinnin ja psykologian näkökulmista, mutta tässä pääpaino on sosiologisella yhteisökeskustelulla. Lisäksi olen teoreettisessa osiossa halunnut antaa painoarvoa myös suomalaiselle asumisyhteisöjä koskevalle tutkimukselle sekä lähiötutkimukselle. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tehdä lähiötutkimusta, vaan tarkastella pienemmän asukasyksikön dynamiikkaa. Koska tutkittavat asukasyhteisöt kuitenkin sijaitsevat nk. lähiöissä, on lähiötutkimuksen huomiointi mielestäni perusteltua.

Yhteisöllisyys on ideana säilyttänyt merkityksensä yli vuosisatojen ja toiminnallisten yhteisöjen katoamista on aina seurannut yhteisöajattelun renessanssin kausi (Lehtonen 1990, 197). Lapsiperheiden osuus tulee Suomessa yhä edelleen vähenemään (Juntto 2008, 39–45), ja tämän vuoksi ydinperheen ulkopuolisten yhteisöjen merkityksen voi olettaa kasvavan. Toisaalta sosiaaliset verkostot ovat yhä yksilöllisempiä ja naapuruston merkitys on vähentynyt (Juntto 2008, 91). Asumisen näkökulmasta talotyyppi on tärkeä naapurisuhteiden kiinteyden määrittäjä. Naapuruussuhteet ovat kiinteämpiä pientaloalueilla kuin kerrostaloissa tai vuokra-asunnoissa. Voi olla että pientaloalueiden sosiaalinen homogeenisuus saa aikaan sen, että naapuruussuhteet ovat niissä usein kerrostaloja asuntoja tiiviimpiä. Toisaalta syynä voi olla myös elämäntapavalinta tai kerrostalojen suuri asukasvaihtuvuus. (Juntto 2008, 98–99). Yhteisön on myös vaikeampi vastata suuren asukasjoukon tarpeisiin, minkä vuoksi asukasnäkökulman ymmärtäminen on tärkeää.

Erilaisissa lähiöiden kehittämissuunnitelmissa on korostunut voimakkaasti ulkopuolisten asiantuntijoiden rooli, mutta asukkaiden omia ajatuksia on kaikesta asukaslähtöisyydestä huolimatta selvitetty melko vähän. Myös alueellisten sosiaalisten verkostojen merkitys nousee paikallisyhteisöistä puhuttaessa keskeiseen asemaan. (Bäcklund ja Korhonen 1998, 12.) Tämä tekee yhteisöllisyyden asukasyhteisössä merkittäväksi tutkimusongelmaksi. Tämä tutkielma pyrkii kuvailemaan tulkintaan pääkaupunkiseudun vuokratalojen asukasyhteisöistä. Tarkoitukseni on selvittää *millaista yhteisöllistä toimintaa ja vuorovaikutusta asukasyhteisöissä tapahtuu, ja millaisen merkityksen tämä yhteisöllisyys asukkaiden ja henkilökunnan kokemana saa*. Haluan myös selvittää, *mitkä asiat vahvistavat tai heikentävät yhteisöllisyyttä*. Tehokas toiminta vaatii

yhteisen käsityksen toiminnan kohteesta, ja tämän vuoksi henkilökunnan ja asukkaiden käsitysten tutkiminen on perusteltua.

Lähiöiden laaja-alainen kehittämistyö sai alkunsa vasta 1990-luvulla Valtion asuntorahaston (ARA) vetämänä projektina (Viirkorpi 1997). Tällöin kehitystyön painopiste oli teknisessä kiinteistöjen hoidossa, mutta sittemmin asuinalueiden kehityksessä on yhä enemmän huomioitu myös asukkaiden sosiaalisia tarpeita. Erilaisia lähiöiden ja asuinalueiden kehittämisprojekteja on viety Suomessa läpi kymmenittäin, ehkä jopa useita satoja. Projektien tyypillinen tavoite on saada aikaan muutos ja luoda puitteet tulevalle kehitykselle. Tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen teknisillä ja sosiaalisilla ratkaisuilla.

Eija Heine on kirjoittanut, että tällaisten kehittämisprojektien suuri ongelma on muuttaa projekti prosessiksi. Hänen mukaansa projekteilla on tapana olla vain ”matka sinne ja takaisin”, vaikka tarkoituksena onkin ollut luoda jatkuvia prosesseja. Projektien tuotosten vakiinnuttamisen vaikeus johtuu hänen mukaansa työntekijöiden ja johdon keskustelun puutteesta. Tällöin ratkaisematta jää se, millaista johtajuutta, ohjausjärjestelmää tai hallintorakennetta projektin tulosten ylläpitämiseen tarvittaisiin. (Heine 1999, 13–14). Tutkija Liisa Häikiö on puolestaan väitöskirjassaan *Osallistumisen rajat* tarkastellut paikallista kestävän kehityksen suunnittelua. Hänen mukaansa kestävä kehitys on kaksijakoinen määritelmä, josta on erotettavissa kestävyuden ja kehityksen diskurssit. Ilman tarkempaa määrittelyä käsite soveltuu eräänlaiseksi hyvien asioiden metaforaksi. Tutkimuksessaan Häikiö havaitsi, että tietyn asian nimeäminen kestäväksi kehitykseksi korosti asian olevan tärkeä, mutta se ei välttämättä edellyttänyt vielä konkreettista toimintaa. (Häikiö 2005, 126–127.) Tämän vuoksi on kehityshankkeissa huomioitava myös toiminnan kohteen, asukkaiden, valmiudet toimia muutoksen hyväksi. Kortteinen (1982) puolestaan toteaa, että ”*Lähiöiden uudelleensuunnittelu ja rakentaminen edellyttää paitsi yhteistyötä asukkaiden kanssa niin myös asukkaiden omaksumien kulttuuristen arvo- ja merkitysjärjestelmien tutkimista.*” (Kortteinen 1982, 172). On siis selvitettävä millainen elinolosuhteiden rikastaminen parhaiten vastaa asukkaiden elämäntapoja.

Erityisen haastavaa asuinalueiden kehittämisessä on ollut juuri sosiaalisten seikkojen huomiointi. Sosiaalisen ympäristön kehittämisessä on tutkija Paavo Viirkorven (1997) mukaan juututtu usein

asukastoiminnan järjestämisen tasolle. Asukasvoimavaroja toiminnan jatkamiseen projektien päätyttyä on ollut liian vähän, sillä päävastuu projekteista on ollut projektin työntekijöillä. Viirkorven haastattelemat projektityöntekijät ovat olleet huolissaan siitä, että projektin päätyttyä jäljelle jää pelkkiä ”asukaskerhoja”. Tällaiset asukasaktiivien ryhmät eivät Viirkorven mukaan voi pysyä elinkelpoisina mikäli asukkaille ei anneta riittävästi vastuuta, valtaa ja resursseja.

2. Yhteisön moninainen merkitys

Tämän tutkielman tarkastelun kohteena ovat asukasyhteisöt Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien vuokrataloissa. Kuten kohta voidaan havaita, voidaan olla montaa mieltä siitä, onko asukasyhteisö yhteisö lainkaan. Määritelmästä riippuen jokin asukasyhteisö voi olla yhteisö ja toinen taas ei. Empiirisessä yhteisötutkimuksessa usein oletetaan, että tarkasteltava ryhmä on yhteisö ilman muuta, ja samalla laiminlyödään yhteisön teoreettinen arviointi (Lehtonen 1990, 12). Mielestäni on kuitenkin vaikea löytää muuta teoreettisesti mielekästä lähestymistapaa asukasyhteisön toiminnan tarkasteluun. Teoreettisen pohdiskelun tärkeys tulee siitä, että se ohjaa aineiston kokoamista ja analysointia (Hämäläinen 1987, 13). Se myös auttaa ymmärtämään miten käsitteitä kuten ”yhteisö”, on aikaisemmin jäsenetty. Myös aikaisempien tutkimustulosten tiedostaminen on tutkijalle välttämätöntä.

Yhteisöjä koskeva kirjallisuus on tavattoman hajanaista ja monitieteistä. Yhteisöistä puhutaan varmasti kaikilla humanistisilla tai yhteiskuntatieteellisillä tieteenaloilla, ja kirjallisuutta lukiessa törmää mitä erilaisimpiin yhteisökäsityksiin. Olen pyrkinyt rajaamaan tämän kirjallisuuskatsauksen sosiologiseen yhteisökeskusteluun, ja keskittymään ennen kaikkea asumisyhteisöjä käsittelevään kirjallisuuteen. Tämäkin näkökulma on vielä hyvin yleinen, sillä asukasyhteisön voisi ajatella muodostuvan myös esimerkiksi perhekunnista. Yritän seuraavassa teoretisoida sitä toimintaympäristöä jossa tutkimukseni empiirinen vaihe on toteutettu. Seuraavaksi esittelen tutkielmani kannalta relevantteja yhteisöteorioita, joihin myöhemmin pyrin vertaamaan aineistoani.

2.1 Sosiologisen yhteisökeskustelun juuret

Kysymys siitä, millainen on hyvä yhteisö ja kuinka sellainen saavutetaan, on yhtä vanha kuin moderni kulttuuri. Modernille ihmiselle paras yhteisö ei enää ole se johon hän syntyy, ja siksi moderni ihminen etsii ihanteellista yhteisöä. (Vähämäki 1997, 31.) Mutta missä tällainen yhteisö on tai onko sitä edes olemassa? Yhteisöjä käsitteleviä teorioita voidaan myös lukea kertomuksina modernin ihmisluonteen muutoksesta ja tulevista kohtaloista, ja tällöin niihin liittyy aina myös yhteiskunnallista kritiikkiä. Lähes poikkeuksetta yhteisöistä käytävään keskusteluun liittyy huoli ”aidon” välittämisen ja sosiaalisen katoamisesta. (esim. Töttö 2006, 156 ja Lehtonen 1990).

Yhteisötutkimukseen ja teoreettiseen keskusteluun on aina liittynyt utopia harmonisesta ja luonnollisesta ihanneyhteisöstä. Amerikan valloituksen aikaan 1700 -luvulla monet yhteiskunnalliset uudistajat uskoivat, että on olemassa luonnollisia ja korruptoimattomia yhteisöelämän muotoja. Siirtolaisten yhteisökokeilujen esikuvina olivat tietenkin intiaanit. Tällainen luonnollinen yhteisökäsitys on ensimmäinen sosiologiaan vakiintunut määritelmä, ja siinä yhteisön luonnolliset suhteet nähtiin vastakohtana yhteiskunnan alueella vaikuttaville välineellisille ja keinotekoisille suhteille. (Vähämäki 1997, 32–33 ja 37.) Suomessa yhteisötutkimuksessa on usein peilattu urbaaneja kaupunkiyhteisöjä perinteisiin maaseudun kyläyhteisöihin (esim. Holmila 2001). Tässä voitaneen nähdä samanlaista haikailua menneiden aikojen ihanneyhteisöjen pariin, mutta samalla yhteisötutkimus on terävästi havainnollistanut suomalaisen yhteiskunnan rakenteellista muutosta.

Yhteisöjä käsittelevään kirjallisuuteen perehtyessä ei voi välttyä edellä jo mainituilta vastakkainasetteluilta. On maaseutu ja kaupunki, on luonnollinen yhteisö ja urbaani verkosto, tai kuten myöhemmin havaitaan, symbolista ja toiminnallista yhteisöllisyyttä. Yhteisöteorian kenttä on täynnä erilaisia teoreettisia vastakkainasetteluja/käsittepareja. Ne kuvaavat yhteisön ominaisuuksia eri näkökulmista, mutta jakavat ehkä jotakin jollakin päättelyn tai logiikan tasolla.

Erilaiset yhteisökäsitykset ovatkin velkaa erityisesti saksalaisen sosiologin Ferdinand Tönniesin klassiselle yhteisöteorialle (teoksessa *Gemeinschaft und Gesellschaft* vuodelta 1887). Tönnies jakoi

yhteisöt Gemeinschaft-yhteisöiksi (yhdessäoloyhteisö), jotka perustuvat verisiteisiin, läheisyyteen, yhteiseen historiaan ja kokemuksiin, sekä Gesellschaft-yhteisöiksi (asiayhteisö), jotka perustuvat virallisiin sääntöihin, yleispätevyyteen ja kilpailuun. Gesellschaft-yhteisöjen ominaispiirteiksi hän näki erityisesti sen, että yksilö vaihtaa yhteistyökumppania tehokkuussyistä. (Allardt 1987, 82–83.) Gesellschaft-yhteisöistä puuttuu sellainen pyyteettömyys joka on läsnä luonnollisissa Gemeinschaft-yhteisöissä. Vuorovaikutus perustuu tällöin vastavuoroisuuteen tai vaihdantaan. Toisen auttamisen ajatellaan olevan pois itseltä ilman vastavuoroisuutta. (Tönnies 1988, 65.) Tönniesin mallissa yhteisön sitovuus tai yhteenkuuluvuus rakentuu siten, että suurinta yhteenkuuluvuutta kokevat perheenjäsenet toisiaan kohtaan, mutta yhteisyyttä koetaan myös asumisyhteisön (kylän) ja esimerkiksi ystävien kanssa. (Tönnies 1988, 37 ja 42–43.) Gesellschaft-yhteisöjä voisivat olla esimerkiksi työporukat, yhdistykset ja torikauppiaan ja asiakkaan kohtaaminen Helsingin kauppatorilla (kts. Töttö 2006a, 154–155). Tönnies ennusti, että modernisaatioprosessin myötä Gesellschaft-yhteisöt tulisivat yleistymään (Alasuutari 2004, 145.), ja jälkepäin ajatellen voimmekin todeta, että hän oli tässä varsin oikeassa.

Tönniesin sosiologiaa tutkineen Seppo Koveron mukaan Tönniesin sosiologia on ymmärretty väärin lähes poikkeuksetta 1900-luvulla. Koveron mukaan Tönnies ei suinkaan ole pelkkä yhteisöteoreetikko, eikä Tönnies tarkoittanut käsittepariaan yksinkertaiseksi luokitteluksi. Koveron mukaan Gemeinschaft ja Gesellschaft eivät Tönniesin mallissa ole toisiaan pois sulkevia kuten yleensä on ajateltu, vaan niillä on dialektinen mittarooli. Tönnies ajatteli käsitteparin ennemminkin asteikkona jonka välille kaikki yhteisöt asettuvat. Töttö puolestaan toteaa, että todelliset yhteenliittymät sisältävät aina molempia yhteisön ominaisuuksia (Töttö 2006a, 154). Jokaisessa yhteisössä on aina molempia ominaisuuksia. Alasuutari puolestaan toteaa, että Tönniesin teoriassa käsitteitä voidaan analysoida sen mukaan kuinka moderneja nämä ovat (Alasuutari 2004, 146). Koveron mukaan Tönnies tarkoitti käsitteparit työvälineiksi joilla empiiristä maailmaa tulisi tutkia dialektisen menetelmän avulla. Käsitteellinen esiyymmärrys on asetettava kyseenalaiseksi empiirisen sosiologisen tutkimuksen valossa. Vasta näin syntyy varsinaista tiedettä, soveltavaa sosiologiaa. (Kovero 2004, 213–217.)

Tönniesin yhteisöteoria edustaa klassista sosiologiaa ja perustuu historialliselle menetelmälle, joka määritteli modernia yhteisöä suhteessa aikaisempiin yhteisöihin. Hänen aikalaisensa Emile Durkheim (1858–1917) päätyi samankaltaiseen ryhmittelyyn, ja jaotteli yhteisöjä niiden

historiallisen vaiheen mukaan primitiivisiksi ja moderneiksi. (Alasuutari 2004, 144–145.) Jaottelu syntyi Durkheimin pyrkimyksestä tunnistaa modernin yhteiskunnan sosiaalinen side, yhteisöjä koossa pitävä tekijä. Hänen mukaansa primitiivisissä yhteisössä yhteisön normit pakottivat yksilöt käyttäytymään yhdenmukaisella tavalla, ja äärimmillään he olivat yhteisönsä omaisuutta. Yksilöiden persoonat olivat näin sulautuneita yhteisön kollektiiviseen persoonallisuuteen. Modernit yhteisöt rakentuvat puolestaan yksilöiden väliselle erilaisuudelle, erikoistumiselle ja työnjaolle, mikä on mahdollista vain jos primitiivisen yhteisön sitovuus on heikko. Modernissa yhteisössä syntyy uudenlaista solidaarisuutta, riippuvuutta yhteiskunnasta, mikä kasvaa työnjaon kehittyessä. Samalla yksilöiden toiminta käy erikoistuneemmaksi ja henkilökohtaisemmaksi. (Durkheim 1990, 127–128 ja Töttö 2006b, 183–184.) Klassiset sosiologit määrittelivät teorioissaan esimodernin yhteiskunnan, jonka pohjalta moderni yhteiskunta syntyi. Vaikka Durkheim päätyi nimeämään yhteisöt eri tavalla, oli hän samaa mieltä Tönniesin kanssa siitä perusasiasta, että sosiaalisia suhteita oli kahta päätyyppiä. Käsiteparit soveltuvatkin hyvin kuvaamaan yhteiskunnan muutoksen sosiaalista ulottuvuutta (Töttö 2006a, 155–156). Näiden klassisten sosiologioiden 1800-luvun lopulla esittämät teoriat määrittivät teoreettista yhteisökeskustelua seuraavat sata vuotta. 2000-luvun vaihteessa moderni yhteisö on saanut tehdä tilaa post-moderneille yhteisökäsityksille ja erityisesti konstruktivistiselle suuntaukselle.

2.2 Modernista post-moderniin yhteisökäsitykseen

Varsinaisia yhteisöjä, sekä yhteisöä käsitteenä, voidaan tarkastella useista eri näkökulmista. Varhaisimpia yhteisöjä koskevia tutkimuksia on sosiaaliantropologi J.A.Barnesin vuonna 1954 julkaisema tutkimus sosiaalisista verkostoista norjalaisessa kalastajayhteisössä (Allardt 1987, 90). Yhteisötutkimuksessa on kyse sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksesta, mutta käsitteenä ”yhteisö” pyrkii rajaamaan tätä tavattoman laajaa tutkimuskenttää. 1990-luvun alussa yhteisön käsitteestä käytiin vilkasta keskustelua, ja tällöin ”sosiaalista” tarjottiin synonyymiksi ”yhteisölle”. Sittemmin yhteisö on kuitenkin vakiintunut moraaliseksi alueeksi, joka sitoo henkilöitä kestäviin suhteisiin (Holmila 2001, 139). Seuraavassa esitettävä Heikki Lehtosen (1990) yhteisöjaottelu edustaa vielä modernia tulkintaa, ja on siksi jyrkempi hyväksymään mitä tahansa yhteisyyttä yhteisön perustaksi. Se on kuitenkin erittäin sopiva apuväline asumisyhteisöjen analyysiin, sillä niitä voidaan jossakin mielessä pitää ehkä perinteisempinä, kuin monia muita 2000-luvun sosiaalisia ilmiöitä tai verkostoja.

Yhteisö on kuitenkin käsitteenä hyvin monimerkityksellinen ja Lehtosen mukaan sitä käytetään ”yleisesti ja epätarkasti ryhmämuodostelmien yleisnimityksenä”. Yhteisönä on voitu käsitellä esimerkiksi kristikuntaa, valtiota ja toisaalta erilaisia värin, rodun tai kielen mukaan määrittyviä ihmisryhmiä. Yhteisön määrittäviä seikkoja on lukemattomia, sillä yhteisö voi määräytyä alueen, aatteen, sukulaisuuden, toiminnan, harrastuksen, maailmankatsomuksen tai vaikkapa poliittisten tai taloudellisten intressien mukaan. Yhteisön koko voi siis vaihdella muutamasta henkilöstä suuriin väkijoukkoihin. Yhteisöjä voidaan luokitella myös niiden tavoitteiden tai vuorovaikutuksen luonteen mukaan. (Lehtonen 1990, 14–15.)

Yhteisön määrittelemisen edellä kuvatulla tarkkuudella on kuitenkin useimmiten riittämätöntä, ja eri tieteenaloilla yhteisö saa lisää täsmentäviä määritelmiä. Sosiologisessa tutkimusperinteessä yhteisö on perinteisesti käsitetty a) alueellisesti rajattavissa olevana yksikkönä, b) sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai c) yhteenkuuluvuuden tunteena. (Lehtonen 1990, 16-17.) Nämä yhteisöllisyyden ulottuvuudet ilmenevät usein myös yhdessä eivätkä siis ole toisiaan pois sulkevia. Historiallisesta perspektiivistä yhteisöt myös jaetaan usein vuorovaikutuksen syntymekanismin perusteella statuksellisiin ja sopimuksellisiin yhteisöihin. Statusyhteisöt perustuvat syntyperään tai vastaavaan yksilön tahdosta riippumattomaan ominaisuuteen, kun taas sopimukselliset yhteisöt perustuvat yksilön valintaan. (Lehtonen 1990, 33-34.) Yhteiskunnan modernisaatiokehitys länsimaissa voidaankin kuvata sopimuksellisten yhteisöjen voittokulkuna. Tämäkin jaottelu muistuttaa suuresti Tönniesin alkuperäisiä yhteisökategorioita.

Lehtosen mukaan yhteisö on ennen kaikkea vuorovaikutusjärjestelmä. Sellainen yhteenkuuluvuudentunne, joka ei konkretisoidu toimintana tai vuorovaikutuksena ei voi olla yhteisö, sillä yhteisö edellyttää aina vuorovaikutusta. Tällöin on kyse pelkästä aatteellisesta eli symbolisesta yhteisyydestä, yhteenkuuluvuudentunteesta, jonka merkitystä ei kuitenkaan tule väheksyä, sillä se voi toimia ryhmäidentiteettiä vahvistavana tekijänä. Se syntyy jaettujen kulttuurillisten tai ideologisten käsitysten pohjalta. Symbolinen yhteisyys voi jakaa toiminnallisia yhteisöjä tai yhdistää epämääräisempiäkin ihmisryhmiä. (Lehtonen 1990, 23-24, 27.) Myös Etzioni on todennut, että yhteisön on oltava jotain sellaista, mitä yksilö voi käyttää. Hän kuitenkin korostaa jaetun merkityssisällön ja yhteisten arvojen merkitystä. (Etzioni 1995, 17.)

Symbolisen yhteisyyden vastinpariksi Lehtonen nostaa toiminnallisen yhteisön. Toiminnallinen yhteisö syntyy vuorovaikutuksessa kehittyvänä ilmiönä. Se on ryhmä johon muut tahot voivat olla yhteydessä, ja näin se saavuttaa vuorovaikutuskentässään muiden hyväksynnän ja osoittaa jopa oikeudellista toimintakykyä. Yhteisön toiminta on pysyvää ja siinä määrittyvät yhteisön jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, yhteisön jäsenen käyttäytyminen yhteisössä sekä yhteisön jäsenen ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt. Yhteisöllisyyden voi puolestaan ajatella viittaavan sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, tapaan tai toimintaperiaatteeseen. (Lehtonen 1990, 23-25). Tämän kaltainen luonnehdinta tuntuu sopivan paremmin myös asukasyhteisön määrittelyyn, jonka toiminta kiteytyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja siitä viriävään yhteistoimintaan. Tällä en tarkoita sitä, etteikö myös symbolinen yhteisyys olisi läsnä asukasyhteisön vuorovaikutuksessa. Asukastoiminnan tavoitteet ovat kuitenkin hyvin konkreettisia, minkä takia tässä haluan korostaa toiminnan ja vuorovaikutuksen merkitystä.

Asumisyhteisön on luonnollisesti sijaittava jollakin tietyllä rajatulla alueella. Yhteinen asuinpaikka ei kuitenkaan edellytä sen enempää toiminnallista kuin symbolistakaan yhteyttä. Moderneille yhteisökäsityksille on kuitenkin tyypillistä nähdä yhteys läheisyyden ja yhteisöllisyyden välillä, ja tällainen abstrakti yhteenkuuluvuus voi edustaa jopa syvällistä yhteisyyden kokemusta. (Lehtonen 1990, 218-129.) Lehtonen myös toteaa, että paikallisuus on toiminnallisen yhteisön potentiaalinen alkeismuoto. Aivan viime vuosina syntyneiden virtuaalisten yhteisöjen myötä tämän käsityksen voinee perustellusti kyseenalaistaa, sillä erittäin suuri osa suomalaisistakin kuuluu johonkin virtuaaliyhteisöön sosiaalisen median välityksellä. Sosiaalinen media myös tarjoaa mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnallisesti (esim. Caven 2003), mikäli tätä halutaan pitää yhteisön tunnusmerkkinä.

Yksilön ja yhteisön välinen suhde ei aina ole mutkaton, sillä yhteisö asettaa jäsenilleen vaatimuksia sopivan käyttäytymisen suhteen. Usein nämä vaatimukset perustuvat sanattomaan sopimukseen tai totuttuun tapaan toimia (Holmila 2001, 141). Taloyhtiössä voidaan puhua siitä kuinka asukas ”oppii talon tavoille”, siis oppii nekin sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot joita ei nimenomaisesti ole ilmoitettu järjestyssäännöissä rappukäytävän ilmoitustaululla. Asuinyhteisöjä ei tietääkseni ole tutkittu juuri sosiaalisten normien näkökulmasta, mutta on mielestäni selvää että asuinyhteisö

kohdistaa yksilöön myös normatiivisia odotuksia siitä, kuinka yhteisössä tulisi käyttäytyä. Nämä odotukset voivat tulla esiin talon järjestyssäännöissä, mutta merkityksellisempää lienee vuorovaikutuksessa tapahtuva sosiaalinen sääntely. Voidaan puhua myös epävirallisista normeista (Sulkunen 1999, 82 ja 85). Esimerkiksi Kortteisen tutkimuksessa (1982) asukkaat paheksuivat naapureiden alkoholinkäyttöä ja erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin kuuluneet henkilöt kokivat olonsa ei-toivotuiksi asukkaiden yhteisissä tapaamisissa. Normatiivinen sääntely yhteisössä tapahtuu palkitsemisten ja sanktioiden kautta (Sulkunen 1999.80), ja Kortteisen havainnot ovat mielestäni yksi esimerkki siitä miten yhteisö ohjaa jäsentensä käyttäytymistä toivottuun suuntaan.

Yksilö ei kuitenkaan ole ainoastaan sääntöjen passiivinen vastaanottaja, vaan nuo sanattomat säännöt, sosiaalinen kontrolli, ovat jatkuvassa muutoksessa yhteisön jäsenten vuorovaikutuksessa (Holmila 2001, 141). Yksilöllä on siis mahdollisuus muokata yhteisöä, vaikka useimmiten yhteisön käsitykset oikeasta käytöksestä muokkaavatkin yksilöä. Yhteisön kannalta sosiaalinen kontrolli takaa jatkuvuuden, sillä perustavanlaatuisen muutosten myötä yhteisön olemassaolo voi vaarantua. (Holmila 2001, 143.) Normatiivisiin odotuksiin voi liittyä konfliktin mahdollisuus tilanteissa, joissa yksilö on yhtäaikaisesti hyvin erilaisten yhteisöjen jäsen. Esimerkiksi asukasyhteisössä erilaiset kulttuuritaustat voivat johtaa konflikteihin yhteisön ja yksilön välillä. Maaseudun ja kaupunkien yhteisöjä tutkinut Roland Frankenberg (1994) onkin esittänyt että, toisin kuin maaseudun yhteisöt, kaupunkien yhteisöt ovat usein hyvin komplisoituja, eli niihin liittyy useita päällekkäisiä rooleja. Hän käyttää esimerkkinä italialaista kommunismia, joka on samalla katolilainen. Kaupunkilaisille yhteisöille tyypillistä on myös ammatillinen ryhmittäminen. (Holmila 2001, 144.) Tässä mielessä asukasyhteisö voi olla epätyypillinen yhteisö, sillä sen muodostumiseen eivät vaikuta ihmisten henkilökohtaiset intressit, vaan muodostuminen tapahtuu enemmän tai vähemmän sattumanvaraisesti asukasvalinnan kautta. Asukkaiden päällekkäisistä rooleista voi ehkä myös syntyä ristiriitoja. Ristiriitojen syynä voi olla myös perinteisiä maalaisyhteisöjä vähäisempi sosiaalinen kontrolli, jolloin kukin voi tehdä enemmän mitä huvittaa. Kaupungissa yksilön on myös mahdollista jättäytyä yhteisön ulkopuolelle ja etsiä tai hakeutua uusiin yhteisöihin. Sopeutuminen ei ole välttämätöntä. Perinteisissä maalaisyhteisöissä vastakkaistenkin ryhmien oli tultava keskenään toimeen avoimen konfliktin välttämiseksi. (Holmila 2001, 145.)

Erityisesti kaupunkielämän on nähty perusteellisesti muuttavan yksilön suhdetta kanssaihmiisiin. Suurkaupungin lukemattomat ärsykkeet ja jatkuvat ohi kiitävät kohtaamiset pakottavat ihmisen

sopeutumaan ja suojelemaan itseään. Tämä voi tapahtua pitämällä tiettyä henkistä etäisyyttä, distanssia, muihin ihmisiin, joihin suhtaudutaan vain kohteliaan välinpitämättömästi, ellei kohtaamiselle ole perusteltua syytä. (Simmel 2005, 27–42.) Aivan viimeisinä vuosikymmeninä käsitys kaupunkilaisesta vuorovaikutuksesta ja elämäntavasta on monipuolistunut, ja toisaalta muuttunut määritelmältään suvaitsevaisemmaksi. 2000-luvulla hyvin monenlainen yhteisyys käy yhteisöstä, eikä sosiaalisilla verkostoilla tarvitse välttämättä olla yhteyttä edes fyysiseen ympäristöön. Erilaiset verkkoyhteisöt ovat tästä oivallisin esimerkki. Yhteisökeskustelu on päivittynyt koska tutkijat ovat etsineet uusia tapoja kuvata kaupunkilaista elämäntapaa, mikä näkyy yhteisökeskustelun monipuolistumisena. Post-modernia yhteisöä voidaankin tarkastella yhtä aikaa erilaisista näkökulmista.

Post-modernin yhteisötutkimuksen näkökulmasta tiiviin yhteisön puuttuminen ei ole ongelma, sillä kaupunkilaiset arvostavat heikkoja siteitä, kuten naapuriapua, talon hyvää henkeä, positiivista anonymiteettiä ja suvaitsevaisuutta. Näiden heikkojenkin sosiaalisten siteiden on todettu lisäävän turvallisuutta ja sosiaalista tukea. Asuinympäristössä, kuten vuokratalossa, on kuitenkin oltava puolijulkisia tiloja jotka mahdollistavat heikkojen siteiden muodostumisen. Tällaiset siteet eivät edellytä vastavuoroisuutta, eikä niihin liity pelkoa yksityisyyden menettämisestä. (Ilmonen 2007, 17-18 ja Kyttä 2004, 18-19.) Nuorien helsinkiläisnaisten asuinympäristöarvostuksia tutkinut Maarit Lapinleimu tiivistää, että ainakaan hänen tutkimuksensa kohderyhmässä sosiaalisten suhteiden ei tarvinnut olla lähellä asuinpaikkaa. Nuoret naiset tapaavat muita ihmisiä milloin haluavat ja missä se heille parhaiten sopii. (Lapinleimu 2010, 78.)

Sosiologi Michel Maffesoli (1995), on puolestaan tulkinnut yhteisöllisyyden muuttaneen muotoaan post-modernissa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa elämme uusheimojen ja massasubjektien aikaa, jossa yhteisöjen perustan muodostaa jaettu esteettinen tyyli joka ilmenee vapaa-ajan ja kulutuksen tottumuksissa. (Noro 2007, 106-109.) Yksilö voi kuulua lukemattomiin yhteisöihin jotka se valitsee mielensä mukaan. Yhteisöt puolestaan vahvistuvat yksilöiden kulutuksen ja ajankäytön valinnoista, eli yhteisöllisyyden näkyvistä muodoista. Maffesoli karrikoi suosituksen vaatemerkin mainosta, jossa itse vaatteet luovat olemisen tavan, eivät niiden käyttäjien ominaisuudet. (Maffesoli 1995, 164-173.) Maffesolin ajatukset eivät ehkä anna välineitä tietyn yhteisön dynamiikan tarkasteluun, vaan kyse on pikemminkin länsimaisen kulttuurin makrotason teoretisoinnista.

Mitä sitten on se yhteisöllisyys josta lehdissä kirjoitetaan, ja jonka poliitikot näkevät milloin vanhusten huollon, milloin nuorisorikollisuuden ratkaisuna? Lehtosen mukaan yhteisöllisyys on sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuus tai toimintaperiaate, joka voidaan käsittää myös oppina tai ideana tietystä vuorovaikutuksen tavasta (Lehtonen 1990, 25). Tosin silloin kun tämä kerrotaan sanomalehden pääkirjoituksessa tai poliittisessa linjapuheessa, on puhuttava ennemminkin yhteisöllistämisestä.

2.3 Yhteisöllistäminen

Toisinaan yhteisöjen toiminnalla on nähty myös yhteiskunnallisia, poliittisia ulottuvuuksia. Hyvin toimivilla yhteisöillä voi olla valmiuksia vastata sellaisiin tarpeisiin, joiden täyttäminen on yleensä nähty valtion tehtäväksi. Yhteisöt voidaan nähdä esimerkiksi keinona korvata valtion sosiaalipoliittista järjestelmää (Lehtonen 1990, 13). Yhteisöllistämisaжатelun perustelut ovat vaihdelleet poliittisten ideologioiden mukaan, ja esimerkiksi konservatiivit ovat pyrkineet yhteisöllisyyden ja perinteisen perhemallin vahvistamisella karsimaan julkisia menoja. Samalla vasemmisto, vihreät ja naisliike ovat pyrkineet vahvistamaan kansalaisten itsemääräämisoikeutta esimerkiksi osuuskuntamallisilla yhteenliittymillä (Anttonen 1989, 10). Jo olemassa olevat ja erikseen synnyttävät yhteisöt voidaan myös nähdä ratkaisuksi hyvinvointivaltion kriisiin, sillä niiden pohjalle voi olla mahdollista luoda uudenlaisia hoivan muotoja (Bäcklund ja Korhonen 1998, 11). Yhteisöllistäminen on siis tietoista vaikuttamista ihmisryhmään, jonka näin toivotaan järjestävän yhteiselonsa yhteisöllisesti (Lehtonen 1990, 26).

Missä määrin sosiaalisen elämän säätely valtion tai minkään muunkaan instanssin taholta on mahdollista? Ihmisiä on mahdollista järjestellä poliittisin päätöksin, voimme perustaa vaikkapa vanhuksille tarkoitettuja hoito- ja asumisyhteisöjä, mutta tämä ei vielä tarkoita että asukkaiden välille muodostuisi yhteisöllisyyttä. Myös yhteisöllisyyden tuomiseen asuinalueelle suhtaudutaan kirjallisuudessa skeptisesti (esim. Bäcklund ja Korhonen 1998, 30). Tämän vuoksi on tärkeää, että halu kehittää yhteisöä tulee sen sisältä. Kyse on kuitenkin yhteisöllistamisestä siitä riippumatta millaisiin lopputuloksiin tämä johtaa. On kuitenkin huomautettu, että yhteisöllistäminen on mahdollista vain silloin kun olosuhteiden pakko saa yhteisön jäsenet näkemään ulkoiset tavoitteet

omien pyrkimystensä kanssa järkevinä. Toisaalta symboliset yhteisöt ovat toiminnallisia yhteisöjä helpommin manipuloitavissa. Yksilön kannalta yhteisöllistäminen sosiaalipolitiikan trendinä ei kuitenkaan ole välttämättä turvallisuutta lisäävä kehityskulku. Voidaan nimittäin ajatella, että yhteisöllistäminen tarkoittaa sosiaalipoliittisten riskien uudelleenjakoa: valtiollista sosiaalipolitiikkaa puretaan ja toimeentuloriskejä yksilöllistetään. (Lehtonen 1990, 26, 198 ja 247-248.)

Yhteisöllistämisen kanssa rinnakkain puhutaan myös osallistamisesta ja asukaslähtöisyydestä. Nämä ovat olleet asuinalueiden kehittämishankkeiden keskeisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Toimintakykyinen kuntalainen pärjää itsenäisesti eikä ole riippuvainen kunnan palveluista. Osallisuuden uskotaan lisäävän halua toimia yhteisöllisesti ja näin asukas kykenee auttamaan myös muita. Tämän seurauksena syntyy uutta asumiskulttuuria ja kunnat säästävät rahaa. (Laiho 1996, 75.) Tönniesin yhteisöteoriassa Gesellschaft-yhteisöjen muodostuminen perustui yksilöiden rationaaliseen tahtoon, eikä se ollut ulkopuolisen pakon tulosta (Kovero 2004, 215). Ehkä Tönnies siis ajattelisi, että yhteisöllistäminen voi onnistua vain yksilöiden kokiessa sen itselleen hyödylliseksi.

Yhteisöllistämisen tai osallistamisen voidaan ajatella olevan toimintaa jonka on määritellyt joku muu kuin asukas itse. Esimerkiksi lähiöprojekteissa korostetaan usein ulkopuolisen organisaattorin merkitystä. Tällöin asukaslähtöisyydellä ei viitatakaan toimintaa joka olisi lähtöisin asukkaista itsestään, vaan se viittaa asukkaisiin viranomaisten määrittelemän toiminnan ylläpitäjinä. (Bäcklund & Korhonen 1998, 11–12.) Yhteisön dynamiikan ymmärtäminen ja asukkaiden kuunteleminen onkin tärkeää, sillä yhteisöjen kehittämiseen pyrkivät hankkeet voivat saada pysyviä tuloksia vain jos asukkaat kokevat niiden tavoitteet omikseen.

2.4 Asumisyhteisöt

Tutkimuskirjallisuudessa on tarkasteltu erilaisia asumisyhteisöjä, kuten kyliä, lähiöitä ja yhteisöasumiskokeiluja. Useimmissa yhteisötutkimuksissa tutkimuksen kohteena on ollut yksi ainoa yhteisö, jonka prosesseja ja ominaispiirteitä tutkija on pyrkinyt syvällisesti analysoimaan. Lisäksi

on tutkittu yleisesti millaisessa ympäristössä suomalaiset haluavat elää ja toisaalta myös asuinympäristön vaikutusta esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin. Tutkimuksissa kuvatut yhteisöt ovat ominaispiirteiltään hyvin erilaisia, mutta niistä on kuitenkin löydettävissä yleispäteviä yhteisöllisen elämän piirteitä. Esimerkiksi kyläyhteisöjä koskevia tutkimuksia yhdistää käsitys yhteisön mahdollisuudesta hallita yhteisiä vaaroja (Holmila 2001, 140). Tämän vuoksi on syytä uskoa, että myös kaupungin asukasyhteisöillä on potentiaalia vaikuttaa yhteiseen ympäristöönsä. Asukasyhteisöjen tarkastelun kannalta kiinnostavinta on tietysti se, mitä urbaanien alueiden sekä lähiöiden tutkimuksessa on saatu selville.

Mielestäni on tärkeää hyväksyä se, että mitään täydellistä ihanne yhteisöä ei ole koskaan ollut eikä tule olemaan. Kuitenkin esimerkiksi Kortteinen (1982) kuvaa tutkimuksessaan lähiötä, jossa yhteiselämää voi jonkin aikaa pitää ihanteellisen yhteisöllisenä jo siinäkin mielessä, että asukkaat ovat aktiivisesti vuorovaikutuksessa keskenään, mikä ei sekään ole kaupungeissa itsestään selvää. Vastaperustetun taloyhtiön asukkaat järjestivät yhteisiä illanviettoja ja talkoita, lapsia vahdittiin yhdessä ja vuoroin, ystävyysuhteita solmittiin naapureiden kanssa ja ennen saunavuoroa miehet lähtivät joukolla lenkkeilemään. Maalta muuttaneet asukkaat rakensivat huomaamattaan yhteisöä, jonka sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot olivat paljon velkaa kotiseutujen kyläyhteisöille. Tiiviin yhteisön muodostuminen johtui asuinympäristön toiminnallisesta köyhyydestä, joka ajoi asukkaita yhteen (vrt. Sulkunen ym. 1985, 37). Tällaiselta pohjalta muotoutunut yhteisö ei kuitenkaan osoittautunut kestäväksi (Kortteinen 1982). Muutaman vuoden kuluessa suuri osa yhteisöllisyyden muodoista taantui. Tämä johtui suuren kulttuurisen murroksen, kaupungistumisen, aiheuttamasta rakenteellisesta eriarvoisuudesta (Kortteinen 1982, 171). Myös Bäcklund ja Korhonen kyseenalaistavat asuinalueeseen sidotut sosiaaliset verkostot ja korostavat että keskustelu kaupunkikulttuurista on sidottava laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. *”Tietoyhteiskunnan nimiin vannotaan, mutta samalla toivotaan että arjen tärkeimmät sosiaaliset verkostot muodostuisivat fyysisesti lähellä asuvista ihmisistä”* (Bäcklund ja Korhonen 1998, 31).

Esimerkiksi urbaaneja asuinyhteisöjä koskeva tutkimus oli Suomessa leimallisesti lähellä perheen ja hoivan tutkimusta sekä työvoiman uusintamiseen liittyvää keskustelua. Oma lukunsa ovat erilaiset kommuunit sekä yhteisöasumiskokeilut, joissa yhteisöllisen elämän suunnittelu voi olla hyvinkin pitkälle järjestynyttä. Yhteisö voi järjestää esimerkiksi yhteistä lastenhoitoa, elintarvikkeiden hankintaa ja yhteisruokailuja (Anttonen 1989). Asuinyhteisöhankeissa pyrittiin luomaan

uudenlaisia yhteistoiminnan ja työnjaon muotoja, joilla koti- ja hoitotyö pyrittiin siirtämään kodista asuinyhteisöön (Lehtonen 1990, 224–225). Kortteisen (1982) havainnot ovat kuitenkin sikäli kiinnostavampia, että tiivis yhteisö syntyi tavalliseen lähiöön ilman suunnittelua tai ideologisia perusteluja.

Erilaiset yhteisöasumiskokeilut ovat ehkä pisimmälle menneitä yrityksiä luoda ihanteellinen asumisyhteisö. Erilaiset asumis- ja elämäntapakokeilut olivat suosittuja erityisesti 1960-luvulla. Tuolloin yleistyneen kommuuniasumisen pyrkimyksenä oli mm. päästä eroon patriarkaalisesta perheestä, yksityisomistuksesta sekä murtaa vallinneita sukupuolinormeja. Yhteisöasumiseen on siis liittynyt myös poliittisia päämääriä, mutta se voidaan nähdä myös keinona ratkaista palkkatyöläisen elämänmuodon mukanaan tuomia ongelmia. Tästä esimerkkinä on lastenhoidon järjestäminen asukkaiden kesken. Moderni yhteisöasuminen on tavoitellut yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja yhdessä on hoidettu lastenhoidon lisäksi päivittäistavaran hankintoja, ruokailuja ja kiinteistön kunnostustöitä. (Anttonen 1989, 6-8.) Myös tällainen yhteisöasuminen on jäänyt marginaaliseksi ilmiöksi. Kuitenkin joitakin yhteisöllisiä toimintoja lienee läsnä useimmissa taloyhtiöissä tai asuinalueissa. Esimerkiksi talkoot ovat hyvin yleinen yhteistoimintamuoto, joihin osallistuminen kielii vuorovaikutusjärjestelmien olemassaolosta (Lehtonen 1990, 225).

2.5 Lähiö - tapahtumapaikka

Lähiö on ollut suosittu tutkimuskohde aina 1970-luvulta lähtien, jolloin nämä betoniset asuinalueet nousivat pikavauhdilla maalta muuttaneiden suurten ikäluokkien asujaimiksi. Lähiötutkimuksen ensimmäistä aaltoa voi kuvata urbaaniksi etnografiseksi tutkimukseksi, joka pyrki valottamaan tuntemattomana pysyneitä lähiöelämän puolia (esim. Kortteinen 1982 ja Sulkunen ym. 1985). 1980-luvun puolivälistä alkaen lähiötutkimusta leimasi puolestaan hallinnollinen ja sosiaaliteknokraattinen tutkimusote. (Roivainen 1999, 13-18.) Keskustelu lähiöistä on kuitenkin aina ollut hyvin ongelmakeskeistä. Lähiöiden ulkopuolelta kritiikki on kohdistunut lähinnä sosiaalisiin ongelmiin sekä lähiörakentamisen esteettisiin ja teknisiin puoliin. Kuitenkin lähiöiden sisällä asukkaiden huoli on ollut toiminnallisen ympäristön puuttuminen. Lähiöt kun ovat usein kaukana palveluista ja kulkuyhteydet muuhun kaupunkiin ovat verrattain heikommat (Pietilä-Hella 2010, 161). Lähiöasumisen ongelmia ei kuitenkaan ole verrattu kaupunkiasumisen yleisiin

ongelmiin, vaan ne on tuotu esiin juuri lähiöille ominaisina. (Bäcklund ja Korhonen 1998, 9.) Käsitteenä lähiö on epämääräinen, mutta koska se on vain tämän tutkielman kulissi, jätän termin tarkemmin problematisoimatta ja tyydyn yleiskieliseen ilmaisuun (ks. tarkemmin esim. Roivainen 1993 ja 1999).

Suomessa lähiöiden synty ajoittuu pääkaupunkiseudulle 1970-luvun taitteeseen. Lähiöiden syntymisen taustalla oli laaja yhteiskunnallisten tuotantorakenteiden murros, joka tuolloin alkoi, ja joka jatkui ainakin 1990-luvulle saakka. Tämän seurauksena väestöä pakkautui maaseudulta kaupunkiin, ja lisääntyneen asuntotarpeen tyydyttämiseksi aloitettiin uusien kaupunginosien rakentaminen kaupunkialueiden laitamille. Näille lähiöiksi kutsutuille asuinalueille oli usein leimallista se, että ne sijaitsivat kaukana asukkaiden työpaikoista ja olivat nk. nukkumalähiöitä. Toisin sanoen niiden asukkaat lähtivät työhön kantakaupunkiin, ja palasivat illalla lähiöön viettämään perhe-elämää.

Huoli yhteisyyden ja asukasaktiivisuuden puutteesta näyttää vaivanneen asiantuntijoita miltei yhtä kauan kuin lähiöitä on ollut olemassa (Kortteinen 1982, 256). Tämä johtuu siitä, että yhteisyys ja asukasaktiivisuus nähdään usein keinona vähentää erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten syrjäytymistä ja lasten turvattomuutta. Yksityisyys ja suurkaupunkien anonymiteetti eivät kuitenkaan ole pelkästään lähiöille ominainen piirre vaan se leimaa kaupunkiasumista yleensä (Bäcklund ja Korhonen 1998, 24). Sosiaalisista suhteista asuinalueella ei myöskään voi päätellä mitään ihmisten elämäntilanteesta tai -hallinnasta koska asuinalue on vain osa yksilön sosiaalista verkostoa (emt. 30).

Matti Kortteisen *Lähiö* (1982) on yksi varhaisimmista suomalaisista lähiötutkimuksista. Kortteisen tutkimus kuvailee erään Helsingin lähiön syntyä 1970-luvulla. Tutkimuksessaan Kortteinen analysoi lähiöiden sosiaalista elämää tapaustutkimuksen keinoin ja argumentoi, että palkkatyöläistymisen myötä elämä muuttui perhekeskeisemmäksi (Kortteinen 1982, 254). Toisin sanoen naisten siirryttyä työmarkkinoille riippuvuus asumisyhteisöstä väheni. Perhekeskeisyydelle ominaista on ongelmien ratkaiseminen perheyksikön sisällä. Kortteisen mukaan lähiöihin kehittyi negatiivista solidaarisuutta, eli asukkaat kokivat luontevaksi että toisten asioihin ei puututa, ja

toisaalta he kokivat, ettei muillakaan ollut oikeutta puuttua heidän asioihinsa. Näin Kortteinen rakentaa selitystä välinpitämättömäksi mielletylle kaupunkikulttuurille.

Kortteisen (1982) mukaan asuinyhteisöjen luomiseen tähtäävät projektit toistavat kolmea oletusta: 1) asuinalueilla tapahtuva elämäntapojen privatisoituminen on ongelma johon on puututtava, 2) yhdyskuntasuunnittelun avulla on mahdollista luoda toimivia asuinyhteisöjä lähiöalueille, 3) asuinyhteisöt lisääisivät asukkaiden hyvinvointia ja ennalta ehkäisisivät sosiaalisten ongelmien syntyä. Hän katsoo että kaikki edellä mainitut oletukset ovat empiirisen aineiston perusteella kyseenalaisia.

Urbaaniin kaupunkilaisen elämäntavan on ajateltu häivyttävän viimeisetkin yhteisöllisyyden rippeet. Esimerkiksi amerikkalainen Louis Wirth arvio 1960-luvulla, että kaupunkilaisuuden vaikutuksesta suhteet kanssaihmiin laimenevat tai häviävät jopa kokonaan (Wirth 1964). Modernin elämäntavan on nähty vähentävän keskinäistä huolenpitoa ja välittämistä, minkä on puolestaan ajateltu olevan syynä tiettyihin kaupunkialueille tyypillisiin sosiaalisiin ongelmiin. Kortteinen puolestaan argumentoi, että sosiaalisten ongelmien synnystä on turha syyttää elämäntavan muutosta, vaan kyse on enemmänkin perheyksiköiden sisäisistä muutoksista. Kortteinen tyrmää ajatuksen, että lähiöyhteisö (naapurit) voisi antaa tukea apua tarvitseville perheille. Hänen mukaansa tiivis asumisyhteisö pikemminkin kontrolloi ja leimaa vaikeuksissa olevia perheitä. (Kortteinen 1982, 257–259.) Mielestäni Kortteinen aivan oikein argumentoi, että asuinyhteisön merkitystä ei myöskään voi selittää pelkällä ihmisen tarpeella sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kaupunkiympäristössä ihmisillä on monia muitakin mahdollisuuksia tyydyttää sosiaalisia tarpeitaan, kuin naapureihin tutustuminen. Kortteisen tutkimusten mukaan mm. työhön, harrastuksiin ja järjestöjäsenyyksiin perustuvat sosiaaliset suhteet ovat asumisyhteyttä merkittävämpiä. (Kortteinen 1982, 259-260.) Myös Anttonen toteaa että ”...*asuiyhteisöt syntyvät pikemmin intressiyhteisyydestä kuin naapuruudesta*” (Anttonen 1989, 96). Esimerkiksi palvelujärjestelmien puutteet voivat edistää yhteistoimintaa asuinyhteisössä (Lehtonen 1990, 226). Yhteisöllinen elämä ei siis ole kadonnut mihinkään, mutta se ei enää ole sidoksissa asuinalueeseen (Schiefloe 1990, teoksessa Bäcklund & Korhonen 1998, 24).

Kortteisen mukaan elävien asuinyhteisöjen syntymistä yhteiskuntasuunnittelun keinoin on pidetty mahdollisena, koska siihen on pyritty. Asuinalueiden fyysisen suunnittelun merkitystä hän pitää tutkimustensa perusteella lähinnä marginaalisena, sillä yhteisöjen toimintaan vaikuttavat laajemmat kulttuuriset murrokset. (Kortteinen 1982, 261–265.) Tulkitsen tämän Kortteisen ajatuksen siten, että hän näkee kulttuurilliset seikat ensisijaisiksi rakennettuun ympäristöön nähden, eikä pelkillä teknisillä ratkaisuilla ole mahdollista luoda yhteisöllisyyttä. Kuitenkin on huomioitava se, että Kortteinen tutki juuri valmistunutta uutta lähiötä. Myös Anttonen toteaa, ettei fyysisen ympäristön ja sosiaalisen toiminnan suhteiden välille ole pystytty luomaan ristiriidatonta teoreettista mallia. Hän kuitenkin lisää, ettei yhteisöä ole olemassa ilman tilaratkaisuja, ja näin ollen fyysisen ympäristön merkitys on asuinyhteisössä suuri. (Anttonen 1989, 23.) Myös Lehtonen toteaa että ”*elämänlaatu voi olennaisesti määräytyä myös siitä, millaisella näyttämöllä se eletään*” (Lehtonen 1990, 224). Kortteisen tutkimusjaksolla 1970-luvulla vahvimmat sosiaaliset siteet asuinyhteisöissä rakentuivat kotirouvainstituution ja lastenkasvatuksen varaan. Hän arvio, että yhteisöllisen asumisen kannalta olisi parasta valita asuinyksikköihin sosiaaliselta taustaltaan mahdollisimman homogeenisia perheitä, joita yhdistäisivät esimerkiksi työ ja koulutustaustat. (Kortteinen 1982, 261–265.) Hän ei kuitenkaan pidä tämän suuntaista segregatiota toivottavana.

Entä lisäävätkö asuinyhteisöt asukkaiden hyvinvointia? Ilmeisesti vastaus riippuu siitä keneltä kysytään. Kortteisen tutkimassa lähiössä eniten vuorovaikutusta syntyi suhteellisen hyvin pärjäävän uuden keskiluokan sisälle. Nämä ihmiset muodostivat asuinyhteisön ydinjoukon, joka osallistui ja järjesti asukkaille tarkoitettua toimintaa. On selvää että hyvät naapurisuhteet lisäävät hyvinvointia merkittävästi. Kortteisen tutkimassa lähiössä huonompiosaiset asukkaat kuitenkin vapaaehtoisesti vetäytyivät yhteistoiminnasta. Perhe-elämän vaikeudet tai päihdeongelmat ovat asioita joiden esille tuleminen mahdollisuutta Kortteisen haastattelemat asukkaat pitivät niin kiusallisena, että mieluummin jättäytyivät ryhmän ulkopuolelle. (Kortteinen 1982, 266–270.) Toisaalta esimerkiksi yksinhuoltajuutta ei enää 2010-luvulla nähdä sellaisena moraalisena kysymyksenä kuin Kortteisen tutkimuksen aikoihin. Nämä havainnot tuovat esiin sen, että erilaisuuteen liittyvä sosiaalinen kontrolli (ennakkoluulot) voi merkittäväällä tavalla haitata erilaisten vähemmistönä olevien ihmisryhmien osallistumismahdollisuuksia.

Sulkusen ym. (1985) mukaan juorupuheiden voi tulkita toimivan moraalisen kontrollin välineenä. Yhteisössä vallitsevat moraaliset säännöt tulevat tällöin ilmi vastakohtien kautta, kuvauksissa siitä,

mitä hyvä elämä ei ole. (Sulkunen ym. 1985, 41–47.) Juorupuheet eli toisista puhuminen, ovat siis tapa jolla sosiaaliset normit yhteisössä tuodaan näkyviksi, ainakin yksittäisen henkilön näkökulmasta. Esimerkiksi paheksunta nuorten rullalautailuharrastusta kohtaan voisi ilmentää sitä, että erityisen kovaa meteliä aiheuttavia harrastuksia ei suvaita vuokratalon pihamaalla.

4. Menetelmät ja aineisto

Tulkintatieteiden menetelmä on hermeneuttinen, eli tutkija vähitellen lähestyy perusteltavaa tulkintaa. Prosessia kutsutaan usein hermeneuttiseksi kehäksi. Prosessille on tyypillistä että tulkintahypoteeseille ei ole vankkaa menetelmää, vaan ne syntyvät tutkijan esiymmärryksen ja intuition pohjalta. Hypoteeseja on kuitenkin testattava systemaattisesti ja tietoisesti menetelmällisesti. Hermeneuttisen kehän edetessä uudet hypoteesit korvaavat aiemmat, ja lopulta päädytään hypoteesiin jolle aineisto antaa tukea. Hermeneuttisella menetelmällä samasta aineistosta voi syntyä monta perusteltua mutta erilaista tulkintaa. Tämän vuoksi on tärkeää, että lopullinen tulkinta on perusteltu ja julkisesti tarkastettavissa askel askeleelta. (Ehrnroot 1990, 36–37.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että koko tutkimusprosessi, teoreettisista oletuksista menetelmällisiin valintoihin, on mahdollisimman tarkasti raportoitu. Tutkielmani asettuu osaksi hermeneuttisen tutkimuksen perinnettä, sillä analyysissä pyrin löytämään tulkinnalle mahdollisia sääntöjä, joita noudattaen voidaan puhua oikeammista tai vääristä tulkinnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34–35). Ylipäänsä asukasyhteisön vuorovaikutuksen tulkintaa ja sen merkitysten ymmärtämistä voi pitää tutkielmani päämääränä. Juuri merkitysten ymmärtäminen, ja niiden suhteuttaminen kokonaisuuteen, on hermeneuttisen tulkintaprosessin ydin (Hämäläinen 1987, 69).

Tieteellisen tutkimuksen päämääräksi voidaan ymmärtää enemmän perusteltavuus kuin uskottavuus. Tähän pyritään käyttämällä tieteellistä tutkimusmenetelmää, jonka edellytyksiä ovat objektiivisuus, julkisuus ja itsensäkorjaavuus. Tutkimuksen julkisuus tarkoittaa sitä, että tutkija perustelee väitteensä ja asettaa perustelunsa alttiiksi tiedeyhteisön kritiikille. Oikeastaan koko tutkimusprosessissa tulisi pyrkiä sellaiseen läpinäkyvyyteen, ettei lukijalle jää epäselvyyttä tehtyjen johtopäätösten perusteluista. Itsensäkorjaavuus seuraa julkisuudesta, sillä tiedeyhteistö pystyy julkisuusperiaatteen nojalla havaitsemaan ja poistamaan mahdolliset virheet, jotka näin lakkaavat rasittamasta tieteellistä traditiota. (Ehrnroot 1990, 36.) Tässä luvussa käsittelen laadulliseen tutkimukseen liittyviä erityispiirteitä sekä perustelen tutkielmani menetelmälliset valinnat. Kiinnitän

huomiota myös tutkimusetiikkaan ja objektiivisuuteen, eli tutkijan ja tutkimuskohteen väliseen suhteeseen.

4.1 Laadullinen tutkimus

Tutkielmani on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään syvällisesti tutkimuksen kohdetta aineistolla joka on määrällisesti suppea mutta tarkoin valikoitu. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tutkija on suoraan vuorovaikutuksessa tutkimuskohteena olevien henkilöiden kanssa. Kerätty aineisto on puolestaan hyvin yksityiskohtaista, informaatorikasta ja kattavaa. Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 73). Laadullinen analyysi puolestaan mahdollistaa sellaisten käsitteiden käytön joilla aineistoa voidaan luokitella ja selittää. Lopputuloksena on usein representaatio tutkimuksen kohteen sosiaalisesta ympäristöstä. (Snape ja Spencer 2007, 3-5.) Laadullisen yhteiskuntatutkimuksen tehtäväksi voidaan myös nähdä tietyn historiallisesti spesifin kohteen hyvin jäsentynyt kuvaus (Mäkelä 1990, 42). Laadullisessa tutkimuksessa kaikki selvittävään kuvioon liittyvät seikat tulee myös pystyä selittämään siten, etteivät ne ole ristiriidassa esitettävän tulkinnan kanssa (Alasuutari 1999, 38). Tässä tutkielmassa laadullisten menetelmien valintaan on vaikuttanut aineiston sekä tutkimusongelman luonne, mitkä osin ovat seurausta tutkielmani tilaajan, 4V-hankkeen, toiveista. Laadullisten menetelmien voidaan ajatella sopivan erityisesti selittäviin tutkimuksiin, ja juuri tutkimuskysymyksen ratkaisevan valinnan määrällisten tai laadullisten menetelmien välillä (Töttö 2000, 66 ja 74–75). Laadullisten tutkimusmenetelmien joukko on kuitenkin tavattoman laaja, ja ennen kuin paneudun tarkemmin tässä tutkielmassa käytettyyn sisällönanalyysiin, käsittelen laadullisen tutkimuksen yleispiirteitä.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma elää tutkimusprosessin aikana. Avoin tutkimussuunnitelma puolestaan korostaa tutkimuksen vaiheiden – aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin – kietoutumista yhteen, eikä tutkimusprosessia näin ollen ole mahdollista pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Voidaan myös sanoa, että aineistoa tulkitaan kaikissa tutkimuksen tekemisen vaiheissa (Ehrnroot 1990, 40 ja Hämäläinen 1987, 8). Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein myös aineistolähtöisestä analyysistä, jossa teoria

rakennetaan empiirisestä aineistosta lähtien. (Eskola ja Suoranta 1998, 15–16 ja 19.) Pertti Alasuutari (1999) on esittänyt edellisestä oman havainnollisen tulkintansa. Hän kuvaa laadullista tutkimuksen koostuvan kahdesta vaiheesta, *havaintojen pelkistämisestä* ja *arvoituksen ratkaisemisesta*, jotka molemmat kuitenkin kietoutuvat toisiinsa. Havaintojen pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistoa tarkastellaan aina tietyistä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta ja raakahavainnot pyritään yhdistämään harvemmaksi havaintojen joukoksi. Havaintojen yhdistämisen taustalla on ajatus siitä, että aineistossa ajatellaan olevan näytteitä tutkittavasta ilmiöstä. Erot havaintoyksiköiden välillä ovat tärkeitä, sillä ne antavat johtolankoja siitä mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi. Arvoituksen ratkaisulla Alasuutari tarkoittaa sitä, että tutkija esittää tutkittavasta tapauksesta merkitystulkinnan tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta. (Alasuutari 1999, 39–47 ja 52.) Näin voi sanoa käyneen myös tässä tutkimuksessa, sillä käsitykseni tutkittavasta aiheesta on täydentynyt tutkimusprosessin edetessä ja haastatteluvaiheen myötä olen joutunut tarkentamaan myös teoreettista viitekehystä.

Objektiivisuus on yksi hyvän tutkimuksen kriteereistä. Laadulliseen tutkimukseen liittyy usein jonkin asteinen osallistuminen tutkittavien elämään kenttätyövaiheessa, ja tällöin tutkijan on pyrittävä säilyttämään tutkittava ilmiö sellaisena kuin se on. Objektiivisuuteen on pyrittävä myös siten, että tutkija tunnistaa omat ennakkoasenteensa tutkittavaa ilmiötä kohtaan. (Eskola & Suoranta 1998, 16-17.) Esimerkiksi tämän tutkielman aineistonkeruuvaihe on pitänyt sisällään tapaamisia isännöitsijöiden työpaikoilla ja haastateltavien asukasaktiivien kotona. Tällaisissa tilanteissa olen pyrkinyt ymmärtämään haastateltavien näkökulman, ja pitäytymään arvolatautuneista kannanotoista. Toisaalta haastatteluteknisistä syistä olen joissain tilanteissa halunnut etukäteen suunnitellusti provosoida haastateltavia. Minulla ei kuitenkaan ole ollut mitään ennakkoasenteita tutkimuksen aihepiiriä kohtaan, sillä ennen tutkimusprosessin alkua se on ollut minulle sangen tuntematon. Koska tieto tutkimuksen kohteesta syntyy tutkijan ja tutkimuksen kohteen välisessä vuorovaikutuksessa on lähteenä vuorovaikutuksesta saatu kokemus, eikä esimerkiksi intuitio, auktoriteetti tai opinkappaleet (Ehrnroot 1990, 36).

Tieteessä tutkimuksen luotettavuuden mittarina käytetään usein ajatusta siitä, että kenen tahansa tulisi päästä samalla aineistolla sekä analyysi- ja tulkintamenetelmillä samoihin johtopäätöksiin, kuin tutkimuksen alkuperäinen tekijä. Laadullisessa tutkimuksessa tätä ehtoa noudatetaan soveltaen, sillä se on luonteeltaan vähemmän standardoitua ja yksilöllisempää. Tutkimuksen luotettavuuden

parantamiseksi on kuitenkin tärkeää, että tutkija antaa mahdollisimman tarkan kuvan tutkimuksensa teknisistä operaatioista sekä ajatusoperaatioista. Näin lisätään tutkimuksen arvioitavuutta ja toistettavuutta, mikä puolestaan sulkee pois sen vaihtoehdon, että tutkimustulokset perustuisivat vain tutkijan omalle intuitiolle. (Mäkelä 1990, 58-59.) On myös ajateltu, että laadullisessa tutkimuksessa aineistosta tehdyt teoreettiset johtopäätökset tulevat ikään kuin testatuiksi aineiston antamalla evidenssillä (Hämäläinen 1987, 10).

4.2 Analyysimenetelmä - sisällönanalyysi

Laadullisen analyysin tarkoituksena on luoda selkeyttä aineistoon, jotta siitä voitaisiin tehdä perusteltuja johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin kuluessa aineisto pyritään saattamaan tiiviiseen muotoon kadottamatta kuitenkaan sen alkuperäistä informaatiota ja merkityksiä. Oikeastaan pyrkimyksenä on lisätä informaatiota tiivistämällä muuten hajanainen aineisto mielekkääksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi. (Hämäläinen 1987, 33 ja Hirsjärvi & Hurme 1982, 125.) On syytä huomata että laadullista aineistoa voidaan tarkastella myös määrällisin menetelmin, mutta niitä en käsittele tässä tarkemmin.

Erilaisia laadullisia tutkimusmenetelmiä on olemassa vähintään useita kymmeniä. Tutkimusmenetelmän valinnassa tärkein kysymys lieneekin, mistä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Kun kiinnostuksen kohteena on kieli kommunikaation välineenä voi kysymykseen tulla ainakin diskurssianalyysi tai sisällönanalyysi. Menetelmän valinnan ratkaisee tällöin se, onko tutkija kiinnostunut kommunikaation rakenteesta vai sen sisällöstä. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 47–48 ja 106.) Tähän tutkielmaan sisällönanalyysi soveltuu paremmin, sillä tarkoitus on selvittää millaista yhteisöllisyyttä tutkituissa asuinyhteisöissä oikein on. Analyysin kohteena on siis juuri haastatteluaineiston sisältö.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jolla voi tehdä hyvin monenlaista tutkimusta. Se soveltuu miltei minkä tahansa kirjalliseen muotoon saatetun dokumentin analysointiin, myös täysin strukturoimattomiin aineistoihin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Useimpien muiden laadullisten analyysimenetelmien voidaan tavalla tai toisella ajatella perustuvan siihen. Sisällönanalyysi ei

kuitenkaan ole vain yksittäinen analyysimenetelmä, vaan se voidaan myös ymmärtää laajemmaksi teoreettiseksi viitekehykseksi, jossa analysoidaan erilaisia nähtyjä, kuultuja tai kirjoitettuja sisältöjä. Sisällönanalyysin yhteydessä puhutaankin useista analyysin menetelmistä, kuten tyyppittelystä, luokittelusta ja teemoittelusta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93 ja 95 ja Hirsjärvi & Hurme 1982, 115.) Käytännössä eri analyysitavat kuitenkin sekoittuvat toisiinsa, eivätkä ole mitenkään selvärajaisia (Eskola & Suoranta 1998, 162). Usein sisällön erittely mainitaan synonyyminä sisällön analyysille. Nojaudun tässä Tuomen ja Sarajärven jaotteluun, jossa sisällönanalyysi tarkoittaa aineiston sanallista kuvaamista ja sisällön erittely puolestaan viittaa tekniikoihin, joilla laadullista aineistoa tavalla tai toisella pyritään kvantifioimaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 106–107).

Sisällönanalyysilla pyritään järjestämään aineisto selkeään muotoon ja tiivistämään olennainen informaatio siten, että siitä pystytään tekemään luotettavia johtopäätöksiä. Analyysin kuluessa aineisto hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi eroaa teorialähtöisestä ja teoriasidonnaisesta analyysistä siten, että siinä analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Aikaisemmilla tiedoilla ja teorioilla ei myöskään pitäisi olla vaikutusta analyysin tuloksiin, koska analyysin ajatellaan olevan aineistosta lähtöisin. Käytännössä tämä on tietysti haasteellista. Aineistolähtöisen analyysiä voidaan myös kutsua induktiiviseksi analyysiksi, jossa yksittäisten havaintojen ajatellaan kertovan jotakin laajemmasta tutkittavasta kokonaisuudesta.

Käyttämäni analyysimenetelmää voi parhaiten kuvata teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi. Siinä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, kuten tämän tutkielman toisen luvun pohdiskelut yhteisöstä, mutta varsinaisesti tutkimus ei pohjaudu suoraan mihinkään yksittäiseen teoriaan. Aikaisempien tutkimusten ja teorioiden merkitys on lähinnä siinä, että ne avaavat uusia ajatusuria ja ohjaavat analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–99.) Esimerkiksi tässä tutkielmassa olen jo haastattelurunkoa tehdessäni jakanut yhteisöllisyyden muodot karkeasti kahtia toimintaan ja vuorovaikutukseen Heikki Lehtosen (1990) ajatuksia mukailien. Haastattelurungon sisältöön on puolestaan vaikuttanut aikaisempien lähiö- ja yhteisötutkimusten tulokset. Käytännössä tarkoitukseni ei ole sen enempää testata minkään teorian todenmukaisuutta, kuin puristaa tutkielmani tuloksia mihinkään teoreettiseen muottiin. Olen vain käyttänyt aikaisempaa tietoa mielekkääksi kokemallani tavalla tutkimusongelman jäsentämiseen, voidakseni tiivistää ja nostaa

esiin tärkeiksi kokemia tuloksia. Tällaista päättelyn logiikkaa voi kutsua abduktiiviseksi, eli uutta teoriaa syntyy aikaisempien päätelmien pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97 ja Hämäläinen 1987, 38). Sen yksinkertainen perustelu on siinä, että se selittää parhaiten tunnetut havainnot, eli on todennäköisin johtopäätös.

Aineiston muokkaamisen perusmuodot ovat klusterointi, eli ryhmittely tai luokittelu, sekä abstrahointi. Niiden perustana on rationaalinen päättely ja tulkinta, mihin laadullinen analyysi yleisestikin pohjimmiltaan nojaa. (Hämäläinen 1987, 34–35.) Aineiston käsittelyn tehtävänä voidaan nähdä mm. aineiston pelkistäminen johtopäätöksiä varten, aineiston sisällön kuvaaminen ja merkitysten löytäminen (Miles & Huberman 1984, kts. Hämäläinen 1987, 36–37). Aineistoni luokittelu perustuu löyhästi Tuomen ja Sarajärven (2002) ja Hämäläisen (1987) teoksien esimerkkiin.

Sisällönanalyysissä aineiston erilainen luokittelu on vain apuväline johtopäätöksiä tekemiseksi, sillä pelkkä luokittelu ei riitä tutkimustulokseksi. Aineiston luokittelua seuraakin aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden ja johtopäätösten muodostaminen. Empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin, ja tuloksena esitetään aineistoa kuvaava malli tai käsitejärjestelmä. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin ominaispiirre on tässä se, että käytettävät käsitteet tuodaan analyysiin valmiina, aikaisempiin lähteisiin perustuen. Puhtaasti teorialähtöinen analyysi perustuisi puolestaan johonkin valmiiseen käsitejärjestelmään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105 ja 114–116.) Abstrahointi voi myös pitää sisällään esimerkiksi matriisien rakentamista, mutta kaiken tarkoitus on pyrkiä luomaan uutta ymmärrystä tutkittavien tapausten dynamiikkaan (Hämäläinen 1987, 36).

4.3 Aineisto ja haastattelujen toteutus

Laadullisen tutkimuksen onnistuminen riippuu pitkälti onnistuneesta aineistosta. Aineistolta edellytetään kattavuutta, millä viitataan ainakin aineiston kokoon, analyysin ja tulkinnan onnistumiseen sekä tutkimustekstin kirjoittamisen luomaan kokonaisuuteen (Eskola ja Suoranta 1998, 61). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole suoraa vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen, vaan kyse on pikemminkin siitä että aineisto on onnistuttu keräämään oikealla

tavalla ja että sen sisältö kertoo meille jotain tutkittavasta ilmiöstä. Koska aineiston analyysi rakentuu teoreettiselle esiyymmärrykselle tutkittavasta aiheesta, on tutkijan tunnettava tutkimuksen aihepiiri hyvin, voidakseen päättää milloin aineistoa on riittävästi. Aineiston määrää pohdittaessa puhutaan myös aineiston kylläntymisestä tai saturaatiosta, eli tilanteesta jossa uudet aineistot eivät enää tuo mitään tutkimusongelman kannalta uutta tietoa (Eskola ja Suoranta 1998, 62-64). Saturaatio parantaa tutkimuksen yleistettävyyttä, sillä kun aineisto alkaa toistaa itseään, jo pienestäkin aineistosta voidaan tehdä yleistyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 90). Tekemissäni haastatteluissa oli useita teemoja, jotka toistuivat vastauksissa säännöllisesti, eli saturaatiomielessä aineistoa lienee riittävästi.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista tehdä sellaisia yleistyksiä kuin mitä esimerkiksi tilastollisissa tutkimuksissa. Pekka Sulkunen (1990) esittää, että yleistyksiä ei ole mahdollista tehdä suoraan aineistosta, vaan siitä tehdyistä tulkinnoista. Yleistettävyyden kriteerinä on silloin aineiston järkevä kokoaminen, mikä tarkoittaa ainakin sitä, että haastateltavilla on suhteellisen samanlainen kokemusmaailma, he omaavat ensikäden tietoa tutkimusongelmasta ja ovat itse kiinnostuneita tutkimuksesta. Vertailuasetelmat esimerkiksi erilaisten tulkintojen välillä lisäävät yleistettävyyttä. (Sulkunen 1990, katso Eskola ja Suoranta 1998, 66.) Yleistettävyyden perustan voi kuitenkin ajatella olevan edustavassa otoksessa, eli tutkimukseen parhaalla tavalla soveltuvien haastateltavien valinnassa (Alasuutari 1999, 243). Käyttämäni otantamenetelmää voisi sanoa eliittiotannaksi, jossa haastateltavaksi on valittu henkilöitä joilla olen ajatellut olevan eniten tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88). Tässä tutkielmassa haastateltaviksi valituilla asukasaktiiveilla ja isännöitsijöillä voi ajatella olevan kokemusta samasta toimintaympäristöstä, minkä vuoksi ajattelen, että heidän haastattelujaan on mahdollisuutta analysoida yhtenä kokonaisuutena, joka edustaa toisaalta asukkaiden ja toisaalta isännöitsijöiden kokemusta. Vertaamalla analyysin tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin, voin ehkä päästä tulkintoihin, joiden voi ajatella ilmaisevan yleisellä tasolla jotakin vuokratalojen asukkaiden kokemasta yhteisöllisyydestä. Toisaalta yleistettävyyys ei aina ole hyvän laadullisen tutkimuksen mittari, vaan tutkimuksen tarkoituksena voi myös olla uusien näkökulmien esiin tuominen, ja vanhojen ajatusten kyseenalaistaminen (Alasuutari 1999, 234). Aineiston ja otantamenetelmän heikkoudeksi voi puolestaan sanoa sen, että asukasaktiiveilla voi juuri ”aktiivisuutensa” vuoksi olla erilainen kokemus yhteisöstään kuin niillä ns. riviasukkailla, jotka asukastoimintaan eivät osallistu.

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelulla on hyvät ja huonot puolensa. Sen etuna voidaan pitää ennen kaikkea joustavuutta, mahdollisuutta oikaista väärinkäsityksiä ja selventää ilmausten sanamuotoja, ja toisaalta kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä mikä haastattelun edetessä tuntuu luontevimmalta. Haastattelua suunniteltaessa on myös mahdollista jo etukäteen valikoida haastateltavaksi erityistä tietoa omaavia henkilöitä, kuten tässä tutkielmassa on tehty. Etuna voidaan pitää myös mahdollisuutta havainnoida haastattelutilanteita. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 75-76). En ole erityisesti painottanut havaintojen merkitystä tutkielmani tuloksissa, sillä analyysi perustuu litteroidun aineiston sisältöön. Havainnot ovat lähinnä auttaneet minua ymmärtämään tutkimukseni kohdetta, sillä haastattelujen yhteydessä esimerkiksi vuokraloja esiteltiin minulle innokkaasti. Havaintojen avulla olen myös osannut keskittyä niihin asioihin joita on erityisesti painotettu, eikä esimerkiksi ironisoitu. Haastattelun suurin heikkous on ollut se, että yhdessä litteroinnin kanssa, ne ovat vieneet paljon aikaa.

Tämän tutkielman analyysi kohdistuu kahteen aineistoon. Primaariaineistona ovat tutkimushaastattelut jotka olen kerännyt haastattelemalla Helsingin ja Vantaan kaupunkien vuokralojen asukasaktiiveja sekä Helsingin ja Vantaan kaupunkien isännöitsijöitä. Yhteensä tein yhdeksän haastattelua, joista viisi oli henkilökunnan ja neljä asukkaiden haastattelua. Minulla on myös toinen, jo olemassa oleva haastatteluaineisto jonka TNS-Gallup Oy on kerännyt 4V-hankkeen tilaamaa selvitystä varten. Tämä sekundaariaineisto toimii analyysin tukena, ja se koostuu kuudesta Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien vuokralojen asukkaille tehdystä ryhmähaastattelusta sekä isännöitsijöille tehtyjen lomakekyselyjen taulukoiduista yhteenvedoista. Tämä sekundaariaineisto on huomattavan laaja (n. 200 sivua litteroituja haastatteluja) ja myös hyvin laaja-alainen. Haastateltavilta on kysely mm. kestävästä kehityksestä, yhteisöllisyydestä, asukasdemokratiasta, jne. Tämän vuoksi koin hyödylliseksi tehdä lisähaastatteluja, jotka olivat tutkimusongelman kannalta paremmin kohdennettuja. Koin myös hyödylliseksi päästä tekemään haastatteluja kentälle, ja tapaamaan henkilökohtaisesti asukasaktiiveja. Sekundaariaineiston litteroinnissa oli myös puutteita, sillä siitä on välillä mahdotonta päätellä kuka mitäkin sanoo. Koska aineisto on kokonaisuudessaan huomattavan laaja, olen joutunut tyytymään sekundaariaineiston osalta huomattavasti pintapuolisempaan käsittelyyn, ja sillä on ollut ennemminkin aihepiiriin johdatteleva rooli. Primaariaineiston analyysissä olen puolestaan pyrkinyt mahdollisimman hyvään kattavuuteen. Aineiston heikkoudeksi voi nähdä sen, että haastatellut ovat kaikki nk. keski-ikäisiä, mutta toisaalta tämä kuvaa erittäin hyvin asukasaktiivien todellista ikäjakaumaa.

Haastateltavien yhteystiedot olen saanut 4V-hankkeen henkilökunnalta ja kaikki haastateltavat ovat tehneet yhteistyötä hankkeen kanssa. Tämä on varmasti osaltaan vaikuttanut siihen, että haastateltavat on ollut helppo motivoida haastatteluihin. Sopivia haastateltavia etsiessäni esitin 4V-hankkeen henkilökunnalle toivomuksen, että haastateltavat asukasaktiivit olisivat kahdelta alueelta, ja että haastateltavaksi otettaisiin myös näiden alueiden isännöitsijät. Näin myös tapahtui. Rajauksen takana oli ajatus, että keskittymällä vain kahteen alueeseen, pystyisin kenties syvällisemmin tutustumaan niihin. Samalla myös matkustamisen tarve väheni, mikä toi tehokkuus etuja sillä useita henkilöitä oli mahdollista haastatella samalla matkalla. Loput haastateltavat on valittu siten, että pyysin erityisesti sellaisten isännöitsijöiden yhteystietoja jotka ovat osoittaneet kiinnostusta asumisen sosiaaliseen puoleen ja asumisviihtyvyyden kehittämiseen. Tällä tavoin olen pyrkinyt saamaan haastateltavaksi henkilöitä, joilla olisi kokemusta ja näkemystä asukasyhteisöjen toiminnasta. Asukasaktiivit ovat puolestaan kaikki erilaisten talotoimikuntien, asukastoimikuntien tai vastaavien puheenjohtajia, joten heidän voi olettaa tuntevan asukastoiminnan erityisen hyvin. Koska he samalla ovat itse kyseisten vuokratulojen asukkaita, on heillä tietoa suoraan yhteisön sisältä.

Kaikki tekemäni haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Haastattelin kaikki tutkimukseen osallistuneet yksitellen. Puolistrukturoitu haastattelu sopii erityisesti haastatteluihin, joista on saatava juuri tietynlaista tietoa. Se muistuttaa teemahaastattelua siinä mielessä, että kysymysten aihealueet on ennalta päätetty. Kysymykset on kuitenkin muotoiltu tarkasti, joskin niiden järjestystä voidaan varioida haastattelutilanteen mukaan. On makuasia, tuleeko kaikki alun perin mietityt kysymykset esittää jokaiselle haastateltavalle. Puolistrukturoitua haastattelua ja teemahaastatteluja käytetään myös toistensa synonyymeinä. (Kts. Eskola & Suoranta 1998, 87, Hirsjärvi & Hurme 1982, 35–36 ja Tuomi ja Sarajärvi 2002, 77.) Mielestäni näiden haastattelumuotojen välinen ero on hieman epäselvä, ja tärkeintä on että käytetty menetelmä on kyllin yksityiskohtaisesti selvitetty. Haastattelujen toteutuksessa oli mielestäni sekä teema- että puolistrukturoidun haastattelun piirteitä. Haastattelurunko rakentui kahden kirjallisuuden innoittaman teeman varaan jotka olivat toiminta ja vuorovaikutus. Itse haastattelutilanteet etenivät useimmin haastattelurungon mukaisesti, mutta kysymysten tarkka muotoilu ja järjestys vaihtelivat. Haastattelut eivät siis olleet tiukasti strukturoituja, ja jouduin välillä tarkentamaan kysymyksiä, ja

toisaalta muuttamaan niitä puhekieliseen muotoon, jotta ne kuulostaisivat luonnollisemmilta. Esimerkiksi teitittely olisi varmasti herättänyt huvittuneisuutta vastaajissa.

Haastattelurungosta oli muokattava kaksi versiota, toinen henkilökunnalle ja toinen asukkaille. Sisällöltään niiden oli kuitenkin oltava samansuuntaisia jotta vertaileva analyysi olisi mahdollinen. Yksilöhaastattelu antaa mahdollisuuden puhua asioista luottamuksellisesti, joten se oli mielestäni parempi menetelmällinen valinta. Yksilöhaastatteluja puolsi myös se, että sekundaariaineisto oli kerätty pienryhmähaastatteluista, ja ajattelin että yksilöhaastattelussa esiin voisi tulla sellaisia asioita joita muiden läsnä ollessa ei uskallettaisi sanoa. Pienryhmähaastattelun vahvuutena olisi ollut se, että siinä olisi mahdollista havainnoida myös haastateltavien keskinäistä ajatustenvaihtoa ja ideoiden kehittymistä. Mikäli haastateltavat ovat jo entuudestaan tuttuja toisilleen, voi tämä auttaa luomaan vapautuneen haastatteluilmapiirin (Lewis 2007, 59). Isännöitsijöitä puolestaan olisi työajan puitteissa ollut vaikea haastatella samanaikaisesti.

Taloyhtiöiden henkilökunnan haastattelut on kaikki toteutettu haastateltavien työpaikoilla työaikana. Haastattelutilana oli työpaikan neuvotteluhuone tai haastateltavan työhuone. Henkilökunta suhtautui haastatteluihin erittäin myönteisesti, ja useat haastateltavat kokivat tärkeäksi sen, että vuokra-asumista tutkitaan ja asumisviihtyvyyteen kiinnitetään huomiota. Ehkä juuri tämän vuoksi kaikki tavoittamani isännöitsijät suostuivat haastatteluun. Toisaalta sillä, että tein tutkielmaa 4V-hankkeelle, tuntui olevan positiivinen vaikutus haastateltavien motivoinnissa. Näin kävi myös useimpien asukasaktiivien haastattelujen kanssa. Asukasaktiiveja haastattelin taloyhtiöiden kerhuhuoneissa sekä haastateltavien kotona. Tein kaikki haastattelut muutaman viikon aikana kesällä 2010.

Aloitin haastattelujen litteroinnin välittömästi ensimmäisten haastattelujen jälkeen, jotta haastattelurunkoa olisi mahdollista korjata, mikäli se raaka-aineiston silmäilyn jälkeen tuntuisi tarpeelliselta. Kun aineisto oli vihdoinkin litteroitu aloin silmäillä sitä tutkimusongelma mielessäni, ja poimia pelkistettyjä ilmauksia jotka kuvasivat jotakin yhteisön ominaisuutta. Näitä olivat erilaiset toiminnan ja vuorovaikutuksen kuvaukset, ilmaukset sellaisista vuorovaikutuksen muodoista joiden saattoi tulkita vaikuttavan yhteisöllisyyden kokemukseen sekä vastaajien antamat merkitykset asukkaiden väliselle vuorovaikutukselle. Nämä ominaisuudet olivat myös ensimmäinen luokittelu

jonka aineistolle tein. Luokkien valinta perustui osin aikaisempaan tietoon ts. teoriaan, ja osin intuitioon ja niihin havaintoihin joita olin aineistoa silmäillessäni, ja toisaalta jo haastattelujen aikana tehnyt. Analyysiyksikkönä ovat yksittäiset lauseet tai ajatukset.

Näiden luokkien sisältöä pyrin myöhemmin jakamaan hienosyisempiin osiin muodostamalla niille alakategorioita asioista, joiden havaitsin liittyvän toisiinsa. Kategorioiden määrää en ennalta rajannut, vaan kuljin tulkinnassa aineiston ehdoilla. Luokittelun tarkoitus ei ole noudattaa tiettyä kaavaa, eikä sitä pidä nähdä teknisenä analyysin toteuttamisen välineenä, vaan keinona välttää analyysin mielivaltaisuus (Tuomi & Sarajärvi 2002, 104). Tällainen samanlaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen sekä vertailu ovat tutkimustapoja joilla aineistoa jäsennetään (Mäkelä 1990, 44–45). Aineiston ryhmittely ja pelkistäminen ovat myös aineiston valmistelevaa tulkintaa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 104), sillä ne ohjaavat aineiston abstrahointia, eli etenemistä aineiston sisältämistä ilmauksista kohti uusia teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114 ja Hämäläinen 1987, 35).

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen tekemiseen liittyy eettisiä kysymyksiä jotka vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Tässä tutkielmassa suurimmat eettiset pohdinnat ovat aiheuttaneet aineiston hankinta ja tutkimustulosten julkaisu. Ongelmat välttääkseni olen ennen tutkimushaastattelun alkua selvittänyt tutkittaville tutkimuksen tarkoituksen, sekä sen kuinka kerättyä haastatteluaineistoa tullaan jatkossa käyttämään. On eettisesti oikein kertoa tutkittaville mihin tietoa tullaan käyttämään (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 75). Olen luvannut tuhota kerätyn aineiston tutkielmani hyväksymisen jälkeen, ja toisaalta säilyttää haastateltavien anonymiteetin tutkielman analyysiluvun lainauksissa. Olen myös pyytänyt kirjallisen haastatteluluvan jokaiselta tutkimukseen haastatellulta.

Erityisen tarkkaan eettisiä kysymyksiä on pohdittava silloin kun ollaan tekemisissä haastateltavaa koskevien arkaluontoisten tietojen kanssa. Tämän tutkielman aiheet eivät ole erityisen arkaluontoisia, mutta haastateltavien anonymiteetin säilyttäminen on kuitenkin tärkeää siksi, että tutkielmassa esiin tulevat mielipiteet voisivat haitata isännöitsijän tai asukasaktiivin työtä.

Luottamuksellisuus on tärkeää myös aineiston laadun kannalta, sillä näin haastateltavat voivat puhua vapaammin, eikä mielipiteen ilmaisua tarvitse jännittää. Haastateltavien anonymiteetistä olen huolehtinut siten, että asiayhteydessä henkilön tunnistamisen mahdollistavat tiedot (esim. paikannimet, työpaikat, tehtävänimikkeet, asuinpaikat, työ/asukashistoria jne.) on poistettu. Henkilöihin viitataan vain tehtävänimikkeellä ”isännöitsijä” tai ”asukasaktiivi”, jotta tunnistaminen ei ole mahdollista. Kaikki haastatteleman henkilökunnan edustajat eivät olleet tehtävänimikkeeltään isännöitsijöitä, mutta yksinkertaisuuden vuoksi, ja toisaalta vastaajien anonymiteetin varmistamiseksi, pitäydyn tässä termissä.

Kirjallisuudessa on lisäksi huomautettu, ettei tutkijan ja tutkittavan välillä saa olla sellaista riippuvuussuhdetta, että vastaaja kokisi olevansa pakotettu haastatteluun. Ihmisten petkuttaminen tai huiputtaminen tutkimuksen nimissä on myös kiellettyä. Haastateltaville ei myöskään tule aiheuttaa tarpeetonta emotionaalista stressiä. Yleisesti voidaan sanoa että tutkijan on toimittava siten, ettei hän loukkaa haastateltavan ihmisarvoa tai arvokkuutta. (Eskola & Suoranta 1998, 52-60.)

5. Vuokratalojen sosiaalinen ympäristö

Esitän tässä luvussa käsitykseni vuokrataloyhtiöiden yhteisöllisestä elämästä sen mukaan, mitä olen aineiston pohjalta ymmärtänyt. On tietysti niin että kaikki ihmiset, taloyhtiöt, alueet, kerhotilat, jne. ovat yksilöllisiä, ja tämän vuoksi tutkielmani tuloksista ei suoraan voi tehdä vuokra-asumista koskevia yleistyksiä. Tarkoitukseni onkin antaa yleiskuvaus taloyhtiöiden yhteisöllisestä elämästä, ja näin havainnollistaa asukasyhteisöjen sosiaalista moninaisuutta. Vaikka tutkimillani taloyhtiöillä on paljon yhteistä, niitä yhdistäviä piirteitä jotka kuvaavat asukasyhteisöjen toimintaa ehkä yleisemminkin, tulee niitä kuitenkin ajatella yksilöllisinä. Yhteisö muodostuu yksilöistä, heidän persoonistaan ja voimavaroistaan, eikä kahta samanlaista ole olemassa.

Pyrin ensin antamaan yleisen kuvauksen asukasyhteisöjen toiminnasta ja niissä vallitsevista vuorovaikutussuhteista. Tämän jälkeen nostan esiin ongelmia ja asioita joilla olen tulkinnut olevan erityistä merkitystä asukasyhteisöjen olemassaololle. Tutkielmani tuloksia pyrin peilaamaan aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin modernista yhteisöstä. Lopuksi pyrin tiivistämään vastauksen kysymykseen: *Mikä tekee yhteisöllisyyden olemassaolosta asukkaille merkityksellistä?*

Lainaukset aineistosta olen merkinnyt sisennyksellä ja *kursiivilla*. Haastattelemieni henkilöiden anonymiteetin vuoksi, ja tehdäkseni tekstistä luettavampaa, olen välillä poistanut lainauksista lyhyitä kohtia. Tämän olen merkinnyt kolmella viivalla (---). Kolme pistettä lauseen keskellä (...) tarkoittaa pidempää taukoa. Olen käyttänyt kolmea pistettä myös lauseen alussa osoittamaan, että lainaus on aloitettu lauseen tai ajatuksen keskeltä. Lainauksien sisälle olen tehnyt ymmärtämistä helpottavia täsmennyksiä, jotka olen merkinnyt [hakasulkeilla]. Lainauksien lopussa on merkintä siitä, on kyseessä henkilökunnan edustajan (H) vai asukkaan (A) puheenvuoro.

5.1 Asukastoiminta ja sen suunnittelu

Vuokrataloissa toimivat asukastoimikunnat tai talotoimikunnat (alueellisesti käytetään eri termejä), ovat muutamasta (noin 3-9) henkilöstä koostuvia aktiivisten asukkaiden ryhmiä, jotka taloyhtiön asukaskokous on valinnut toimimaan asukkaiden edustajina ja luottamushenkilöinä. Asukastoimikunnalla on puheenjohtaja, ja muilla jäsenillä voi olla erikseen määrättyjä luottamustehtäviä, kuten (palo)turvallisuus tai kunnossapito. Kaikki haastatteleman asukkaat olivat talotoimikuntiansa puheenjohtajia, siis todellisia asukasaktiiveja. Poikkeuksetta tämä näkyi huomattavana sitoutumisena taloyhtiön asukkaiden hyvinvointiin ja asukkaiden asian edistämiseen. Haastattelujen perusteella useimmat asukastoimikunnat ovat puheenjohtajavetoisia, vaikka aktiivien ryhmä olisikin suurempi. Moni puheenjohtaja sanoi välillä väsyvänsä tehtävään koska joutuu vastaamaan monista asukastoimintaan liittyvistä asioista yksin. Voi myös olla että puheenjohtajien merkitys tutkimuksessani korostui, koska kaikki haastateltavat olivat puheenjohtajia.

Talotoimikunnan/asukastoimikunnan vuosi rytmittyy vuoden tärkeimpien tapahtumien mukaan, joita kaikissa tutkimissani taloyhtiöissäni olivat talkoot ja vuosittainen asukaskokous, jonka järjestämistä myös vuokratilademokratiasääntö edellyttää. Pääkaupunkisedulla on vain hyvin vähän sellaisia kaupungin vuokrataloja, joissa ei olisi toimivaa asukastoimikuntaa. Mikäli asukastoimikuntaa ei syystä tai toisesta ole saatu muodostettua, kokouksen järjestää vuokratalon isännöitsijä. Vuosittainen asukaskokous valitsee uuden talotoimikunnan, joka puolestaan kokoontuu parhaaksi katsomallaan tavalla, tyypillisesti noin kerran kuussa. Talotoimikunnilla on vetovastuu

asukastoiminnasta, sillä se käytännössä suunnittelee ja päättää millaista toimintaa taloissa järjestetään.

5.1.1 Asukastoiminnan suunnittelu

Kaikki haastattelemiini henkilöt korostivat talotoimikuntien merkitystä asukastoiminnan suunnittelussa. Asukasaktiivit kuvasivat usein sitä että he pyrkivät kuulemaan asukkaita, ja järjestämään sellaista toimintaa jolle on kysyntää. Muut asukkaat voivat osallistua suunnitteluun ottamalla yhteyttä talotoimikuntiin jotka poikkeuksetta kaipasivat lisää aloitteellisuutta ja osallistumista. Usein taloyhtiöissä oli käytössä myös aloitelaatikko, jonka kautta asukkaat saattoivat olla yhteydessä talotoimikuntaan.

”Mehän pidetään talotoimikunnan kokouksia ja aina otetaan ehdotuksia vastaan, meillä on tossa lukollinen postilaatikko --- johon voi aina tiputtaa ehdotuksia. Mut niinku mä sanoin, aika paljon asukkaat tulee sanomaan itte, et jos niinku haluais jotain.” A

Vuokratalojen isännöitsijät eivät pääsääntöisesti osallistu toiminnan suunnitteluun, vaan niille muodostunut rooli on antaa tukea ja neuvoja tarvittaessa. Erityisesti asukkaat kokivat olevansa asukastoiminnan suunnittelussa itsenäisiä toimijoita. He olivat sitä mieltä, ettei isännöitsijöillä ollut mainittavaa roolia toiminnan suunnittelussa. Juuri ideoiden koettiin tulevan asukkailta itseltään, ja isännöitsijöiden rooli on myöhemmässä vaiheessa helpottaa ja tukea toteutusta, milloin asukastoimikunnan resurssit tavalla tai toisella jäävät riittämättömiksi.

”...tietysti jos jossain on jotain tiettyä hommaa niin voidaan kertoa et ne tekee niin tai näin.” H

”Ne tulee ihan heiltä itseltään että se on ihan, talotoimikunta itse päättää mitä he, kuinka he toimii ja miten he toimii. Me annetaan tietty määrä rahaa vuosittain, jonka puitteissa he voivat järjestää sitten sitä toimintaa siellä” H

Näkemykset toiminnan suunnittelusta olivatkin hyvin yhteneväisiä asukkaiden ja henkilökunnan välillä. Kuitenkin henkilökunnan puheessa asukkaiden tukeminen, innostaminen ja ohjaaminen tulivat useammin mainituiksi. Tämä voi johtua myös siitä, että isännöitsijöillä on useita kohteita vastuullaan, jolloin neuvonnan osuus työajasta voi olla suurempi kuin mitä yksittäisen asukkaan

näkökulmasta voisi kuvitella. Myös isännöitsijät ajattelivat että ideat ja ajatukset siitä millaista asukastoimintaa järjestetään, tulevat asukkailta, mutta he korostivat useammin myös omaa rooliaan toiminnan järjestämistä helpottavana tahona. Henkilökunta esimerkiksi antaa tukea uusille talotoimikunnille, sekä neuvoo ja kouluttaa asukasaktiiveja. Isännöitsijät ovat mukana myös kaikissa suuremmissa talotoimikuntien järjestämissä tapahtumissa.

Toiminnan suunnittelu ja talotoimikuntien muodostaminen ovat monellakin tavalla kriittisiä kysymyksiä asukasyhteisön kannalta. Ainakin Vantaalla tilanne on se, että kaikkiin vuokrataloihin ei syystä tai toisesta ole onnistuttu muodostamaan talotoimikuntaa. Tällaisissa vuokrataloissa vuorovaikutus asukkaiden välillä jää poikkeuksellisen vähäiseksi. Isännöitsijöiden rooli vaikuttaa korostuvan erityisesti niissä kohteissa, joissa ei aikaisemmin ole ollut talotoimikuntaa, tai toiminta ei jostain syystä ole kehittynyt toivotulla tavalla. Tällöin asukkaita motivoidaan valitsemaan keskuudestaan luottamushenkilö. Talotoimikunnan muodostaminen ja sen toiminnan suunnittelu itsessään todettiin yksittäisissä haastatteluissa merkitykselliseksi. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että asukkaita edustamaan saataisiin mahdollisimman monipuolinen joukko asukkaita niin iän, sukupuolen, elämäntilanteen kuin kulttuuritaustankin osalta.

”Tärkeää ylipäänsä saada talotoimikunta ja tehdä toimintasuunnitelma ja osallistua, nämä sit lisäävät sitä yhteishenkeä.” H

”...täällä on aika monta kansalaisuutta ja kieltä --- että on [tärkeää, toivottavaa] edustettuna tietenki lapsiperheitä, mutta myös erilaisia etnisiä, tai siis kielellisiä ryhmiä.” A

Vuosittainen asukaskokous on tilaisuus jossa isännöitsijät ja asukkaat pääsevät myös kohtaamaan säännöllisesti. Ei ole aivan tavatonta, että asukaskokous on isännöitsijän ainut säännönmukainen vierailu taloyhtiössä. Muun muassa tämän vuoksi isännöitsijät ehkä korostivat asukaskokouksien merkitystä asukkaita enemmän. Isännöitsijöiden työn kannalta asukastoimikunnat ovatkin merkittävä yhteistyökumppani, jonka kautta viestintä asukkaiden kanssa tietyiltä osin hoidetaan.

”Sielä voi sit pulista ja purnata ja kertoa omista toiveista ja tuoda sitten eteenpäin meille” H

Helsingissä vuokratalojen talotoimikuntien puheenjohtajia kokoaa yhteen vuokralaistoimikunta, joka kokoontuu noin kerran kuukaudessa. Vuokralaistoimikunnissa asukasaktiivit pääsevät

vaihtamaan kokemuksiaan ja ideoimaan asukastoimintaa. Vuokralaistoimikunta toimii asukasaktiivien vertaisryhmänä, jonka kautta voi saada tukea ja vaihtaa ajatuksia asukastoimintaan liittyvistä asioista. Isännöitsijät ovat järjestäneet asukaskoulutusta juuri vuokralaistoimikuntien kautta. Haastattelurungossani oli kuitenkin selkeä puute vuokralaistoimikuntien osalta, minkä vuoksi tämä arvio perustuu vain yksittäisiin kommentteihin.

”Ja jos tarttee täl tavalla niinku apua muilta talotoimikunnilta niin kyllä sitä tulee.” A

”Se on semmonen noin kahdeksan kokousta vuodessa ja jopa kokouspalkkiota vähän liukenee siitä mukaan.” A

Asukastoimikuntien muodostamisen ja toiminnan suunnittelun ylivoimaisesti suurin haaste talotoimikunnan näkökulmasta on asukkaiden passiivisuus. Eräs haastatteleman henkilökunnan edustaja nosti esiin myös asukasaktiivien persoonat, ja sen että yksittäisissä tapauksissa muiden asukkaiden on ollut vaikea tulla toimeen asukasaktiivin kanssa. Asukasaktiivien puolella ongelmia ei koettu niinkään liittynyt toiminnan suunnitteluun, vaan tilanteisiin joissa yksittäinen asukas tuohtuu asukasaktiivin puuttuessa asukkaan elämään, huomauttamalla vaikkapa autojen parkkeerauksesta, roskaamisesta tai melusta.

”...jos sielä tavallisesti on joku voimakas persoona joka vähän myrkyttää ja jyrää, tai ei muista minkälainen rooli meillä itse kullakin on aina eri yhteisöjen jäsenenä ---” H

”Oikeestaan ongelma on se että sais uudet ihmiset aktivoitua.” H

Asukastoiminnan järjestämistä vaikeuttaa ennen kaikkea asukkaiden passiivisuus. Käytännössä toiminnan järjestäminen kaatuukin yksittäisten luottamushenkilöiden hartioille. Uusien asukkaiden, nuorten ja maahanmuuttajien saaminen asukastoimintaan koettiin erityisen haasteelliseksi. Puhuttaessa asukasaktiivisuudesta, on huomattava että aktiivisuus on aina suhteellista. Käytännössä asukastapahtumat tavoittavat tyypillisesti alle kymmenen prosenttia asukkaista, mutta koska eri tapahtumat kiinnostavat eri ihmisiä, on osallistumisprosentti vuoden aikana tätä suurempi. Aktiivisimmin asukastoimintaan osallistuvat työikäiset aikuiset, lapsiperheet ja eläkeläiset. Vaikka asukastapahtumiin osallistuu vain pieni osa kaikista asukkaista, ei tämä tee asukastoimintaa vähemmän tärkeäksi. Asukkaiden ajankäytöstä kilpailevat monet erilaiset vapaa-ajan harrastukset, työ ja muut sosiaaliset verkostot. Eri asukkaat myös osallistuvat eri asukastapahtumiin. Toinen käy talkoissa ja joku taas osallistuu kerhotoimintaa.

”Kellä on omia lapsia, niin että ois enemmän aktiviteettiä. Koska lapset käyttää tota pihaa, niin mä ite arvioisin että se on yks syy olla vähän aktiivisempi, tai muuten vaan mölytä, että saa paremmat hiekat hiekkalaatikoon tai jotain muuta tämmösiä asioita. Mä melkein toivosin et sieltä tulis sellasta jatkuvaa mölyä että kyllä se hiekkalaatikon hiekka pitää vaihtaa. --- Tarpeeks mekkalaa niin sit se vaihtuu paremmin.” A

Asukasaktiivien näkökulmasta passiivisuudesta kärsivät itse asukkaat, sillä osallistumalla asukkaiden olisi mahdollista paremmin vaikuttaa asuinympäristöönsä. Vaikka osa asukkaista ei kenties juurikaan ole kiinnostunut asukastoiminnasta, ei sitä toisaalta pitäisi tulkita välinpitämättömyydeksi. Kaupunkiympäristössä erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia on loputtomasti, jolloin asukkaat valitsevat itselleen sopivimpia vaihtoehtoja.

”...hirveesti kaiken näkösiä omia harrastuksia --- tehkää niinku tykkäätte, me mennään niinku mennään. Sitä on aika paljon itse asiassa.” H

”Hän lähti sitten venetalkoisiin, meinasin huutaa perään, mutta ajattelin, että antaa olla. Talkoothan ne on sielläkin, ehkä paremmat kuin oman talon talkoot.” A

”...oma elämä menee sitten yhteisöllisyyden edelle kovasti sitten vielä [nuorilla]” H

”Pääkaupunkiseudulla tarjontaa on paljon. On TV, on netti ja sit tapahtumia ja ihmiset on töissä tai sit ne opiskelee ja sit on vielä oma vapaa-aika ja harrastukset ja kaikki tämmöset. Niinku ainhan sä kilpailet siitä” A

Postmodernin yhteisökäsityksen mukaan yksilöt kuuluvat samanaikaisesti useisiin yhteisöihin, eikä asuinpaikan muodostama yhteisö enää välttämättä ole ensisijainen viiteryhmä. Myös aineisto antaa viitteitä siitä, että asukasyhteisö on yksi viiteryhmä muiden joukossa, joihin asukkaat kuuluvat. Vaikka asukas kokisi vaikkapa harrastukset tai työyhteisön ensisijaiseksi asukasyhteisöön nähden, tämä ei kuitenkaan tee siitä merkityksetöntä. Postmodernin yhteisökäsityksen mukaan asukkaat valitsevat itselleen sopivaa yhteisöllisyyttä ja osallistuvat asukastoimintaan silloin kun se tuntuu heille tarpeelliselta ja mielekkäältä.

5.1.2 Asukastoimikuntien järjestämä toiminta

”Aktiivisuus riippuu paljon talotoimikunnasta, miten se saanut asukkaat aktivoitua.”

H

Millaista toimintaa asukasyhteisöissä käytännössä oikein on? Olen jakanut toiminnan, yhdessä tekemisen, kahteen eri kategoriaan toiminnan motivaation perusteella. Käsittelen ensin varsinaista ns. ”muodollisten yksikköjen” eli talotoimikuntien ja isännöitsijöiden vaikutuksesta muodostuvaa asukastoimintaa. Toimintaa asukasyhteisöissä syntyy kuitenkin myös ilman suunnittelua, tavanomaisen vuorovaikutuksen seurauksena. Esimerkiksi ystäväystyneet naapurukset saattavat kokoontua viettämään lauantai-iltaa vaikkapa grillauksen tai krokettipelin merkeissä. Tämä jaottelu on kuitenkin hieman keinotekoinen ja epämääräinen, sillä käytännössä kaikki toiminta, pakollisia asukaskokouksia lukuun ottamatta, syntyy enemmän tai vähemmän yksittäisten asukkaiden halusta ja motivaatiosta. Kaikki toiminta on myös vapaaehtoista. Ystäväysten illanvietolla ei myös tarvitse olla mitään yhteyttä muihin asukkaisiin. Voihan olla että lauantai-iltaa yhdessä viettävät asukkaat eivät esimerkiksi ole koskaan osallistuneet mihinkään talotoimikunnan järjestämiin yhteisiin tapahtumiin. Kuinka yhteisöllistä tämä sitten on? Yhteisöllisyyttä voi kuitenkin olla monenlaista, ja taloyhtiöt jo kokonsakin puolesta voivat pitää sisällään monenlaisia yhteisöjä.

”...jotku maalaa muksuille poskiin jotain ja sit on jotain yhteistä syötävää, isoil paella pannuilla, ja sit o joku soittaa hanuria. --- ne kulkee ristiin rastiin ja viettää kaunista lauantaiehtoota keskenäsä.” H

Taulukkoon 1 olen listannut esimerkkejä haastatteluissa mainituista talotoimikunnan järjestämästä toiminnasta. Mikäli taloyhtiössä on aktiivinen talotoimikunta, se voi vuoden aikana järjestää esimerkiksi talkoot, kirpputorin, pikkujoulut ja joitakin yksittäisiä kerhoiltoja. Osassa taloyhtiöistä oli pyrkimyksenä koota asukkaita yhteen säännöllisemminkin, tarjoamalla vaikkapa asukaskahvit kerran kuussa. Taulukko antaa yleiskuvan erilaisista talotoimikunnan järjestämistä tapahtumista, mutta kaikki tutkimani asukastoimikunnat olivat erilaisia, osassa toimintaa oli enemmän ja toisissa vähemmän.

Toiminnan tyyppi	Esimerkkejä
Talkoot	Kevät- ja syystalkoot, yhteistilojen kunnostus
Juhlat	Joulukahvit, korttelibileet, elonkorjuujuhlat, laskiaisrieha, uuden vuoden juhla, kesäjuhla
Kerhot	Taide-, askartelu-, käsityökerho
Muu säännöllinen toiminta	Lapsiparkki, grillausta kesäisin, kuukausittainen asukaskahvitus, maahanmuuttajien tukiopetus, biojätepussien jakaminen
Tapahtumat	Turvallisuus-/kierrätysilta, seurakunnan järjestämä illanvietto, nuorten peli-ilta, kirpputori

Taulukko 1. Talotoimikuntien järjestämä asukastoiminta

5.1.3 Asukkaiden järjestämä toiminta

”...vanhempien kanssa että niillä on omat sosiaaliset verkostot ja auttavat toinen toisiaan, käyvät yhdessä sitten lähibusilla kaupassa ja muutenkin ovat yhteyksissä.”

H

Kaikki yhteisöllinen toiminta ei kuitenkaan muotoudu asukastoimikuntien kautta, vaan varsinkin vanhempiin taloyhtiöihin on muodostunut muita vakiintuneita yhteisen toiminnan muotoja. Tällaiset satunnaiset ja spontaanit kohtaamiset edustavat heikkoja sosiaalisia siteitä, ja niiden voi ajatella lisäävän asukkaiden hyvinvointia (Kytä 2004, 18–19). Kyse on yleensä arkisesta vuorovaikutuksesta, kuten vaikkapa vanhuksien toisilleen tarjoamasta naapuriavusta ja tuesta. Joskus joukko asukkaita saattaa innostua järjestämään ohjelmaa myös muille asukkaille.

”...naapurit tuntee toisensa ja on lapsiperheitä --- niin katotaan porukalla niiden lapsien perään.” H

Yllättävää kyllä, henkilökunnalla ja asukkailla oli yllättävän yhdenmukaiset käsitykset asukasyhteisöjen toiminnasta ja sosiaalisista suhteista. Vaikka asukasaktiivit pystyivät huomattavasti yksilöidymmin kertomaan taloyhtiönsä asukkaiden elämästä, myös isännöitsijöillä on hyvä yleiskäsitys asukkaiden välille muodostuvista siteistä ja asukastoiminnasta.

”Vanhemmilla rouvilla on iät ajat ollu sellanen kahvikerho, mikä on joka kuukauden ensimmäinen maanantai.--- He sanoo et he on sit semmosii jotka on jo eläkkeellä ketkä, päivällä ei oo sitten muuta toimintaa niin ... he istuu sit kahvilla tuolla ja rupattelevat siinä.” A

Eräässä talossa vanhemmilla, jo eläkkeelle jääneillä asukkailla, oli tapana kokoontua kerran kuukaudessa vaihtamaan kuulumisia kahvittelun merkeissä. Kokoontumiset olivat haastatteleman asukasaktiivin mukaan jatkuneet ”jo iät ajat”, ja niistä oli muodostunut hyvinkin pysyvä osa tietyn asukasryhmän rutiineja. Vaikka tähän kahvikerhoon osallistui vain tietty osa asukkaista, se on kuitenkin esimerkki siitä, että asukkaiden välille voi syntyä melko vahvoja siteitä ja yhteisöllisen toiminnan muotoja. Myös lastenhoito, se että muutamat pihapiirin äidit sopivat vahtivansa lapsia vuorotellen, on mielestäni esimerkki pysyväksi muodostuneesta yhteistoiminnan muodosta, joka syntyy täysin omaehtoisesti, ilman asukastoimikunnan panosta. Joissakin taloissa kokoontui myös harraste- ja lastenkerhoja. Osallistuminen ja asuinalueelle juurtuminen liitetäänkin usein sosiaalisten verkostojen, siis yhteisöjen, syntyyn (Bäcklund ja Korhonen 1998, 23). Tällainen omaehtoisesti muodostuva toiminta ja asukkaiden kanssakäyminen ovatkin yhteisön muodostumisen ydintä.

”...yhden asukkaan spontaanisti perustama askartelukerho, että se nyt ei kovin montaa kertaa kokoontunut, että se oli pihan lapsille tarkoitettu --- alustavasti ollaan vähän jatkoa mietitty. Että se oli aivan tämmönen talotoimikunnasta riippumaton.” A

Niin yksittäiset asukkaat kuin myös isännöitsijät kertoivat myös siitä, kuinka yksittäisen asukkaan innostuksesta voi aivan yllättäenkin syntyä tapahtuma, johon lopulta suurehko joukko talon asukkaita haluaa osallistua. Mielestäni se, että tällainen on ylipäänsä mahdollista, on osoitus siitä että asukkaiden välillä vallitsee jonkinlainen tuttuus tai yhteenkuuluvuuden tunne, minkä puolestaan tulkitsen merkiksi yhteisöllisyydestä.

”No joillain saattaa tulla yks kaks mieleen että järjestetään joku ulkotapahtuma ja voidaanko paistaa lettuja – joo, kyllä se käy. Laitetaan onnistumaan [vastaa itse]” H

”...niin yhtäkkiä keksittiin että pidetään talvirieha, meil on tossa talon takana tommonen kallio, siihen pyrstömäki kuule ja sit täällä vedettiin laskiaissunnuntaina niin että mäki raiku. Sit mä laitoin pullaa ja kuumaa mehua tos pihalla --- nuorin tais olla parivuotias ja vanhin seittemänkymppinen. Meteli oli hirvee. Se oli kivaa” A

5.1.4 Asukasaktiivien rooli

Kaikki haastatteleman asukasaktiivit olivat laveasti määriteltynä keski-ikäisiä (noin 40–60 -vuotiaita), ja heidän elämäntilanteensa olivat sellaiset, että omaa aikaa oli mahdollista käyttää asukastoimintaan. Kapea ikäjakauma ei ole seurausta otantamenetelmästä, vaan edustaa suhteellisen hyvin myös yleistä tilannetta, eli suurin osa asukasaktiiveista on ns. keski-ikäisiä. Nuorten asukkaiden houkuttelemisen asukastoimintaan onkin yksi toiminnan suurista haasteista. Asukasaktiiveilla ei enää ollut huollettavinaan pieniä lapsia, mutta muuten heidän elämäntilanteensa olivat hyvin vaihtelevia. Joukossa oli niin eläkkeellä, työttömänä kuin työssä olevia, ja myös koulutustaustoiltaan erilaisia ihmisiä. Osa heistä oli toiminut talotoimikunnan puheenjohtajana reilusti kymmenenkin vuotta, kaikki vähintään kahden vuoden ajan. Mielestäni voikin perustellusti sanoa, että asukkaat olivat hyvin sitoutuneita tehtäviinsä talotoimikuntien puheenjohtajina. Asukasaktiivien toiminnalla on huomattava merkitys asukastoiminnan järjestämiseen, ja tätä kautta asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen. Se, millaista asukastoimintaa vuokrataloissa järjestetään, riippuukin hyvin paljon aktiivien persoonasta, osaamisesta ja kiinnostuksista.

”...toiset on hirveen aktiivisia, niillä on kutomakoneita ja niillä on askarteluporukoita ja on tikkaporukoita --- Se on hirveen pitkälti siitä luottamushenkilöstä, miten motivoitunut se on henkilönä.” H

Asukkaiden motiivit hakeutua talotoimikuntaan kumpuavat omasta kiinnostuksesta ja yleensä halusta vaikuttaa omaan asumisympäristöön. Yksittäisillä asukkailla oli luottamustehtävään hakeutumisen taustalla myös aikaisempia positiivisia kokemuksia vastaavista tehtävistä esimerkiksi opiskeluajoilta. Motiivit toimintaan lähtemiseen olivat kuitenkin hyvin erilaiset. Pelkkä talotoimikunnan puuttuminen, ja tätä kautta vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen oman talon asioihin, oli yhden asukkaan lopullinen kimmoke hakeutua tehtävään. Eräs, jo kymmeniä vuosia

taloyhtiössään vaikuttanut asukas kertoi puolestaan siitä, että tehtävään hakeutuminen oli tuntunut hyvinkin luonnolliselta, koska hän jo muutenkin tunsu pihapiirin asukkaat. Ajatus asukastoimintaan ryhtymisestä kypsyykin muutaman vuoden asumisen jälkeen, sillä pääsääntöisesti aktiivit olivat asuneet nykyisessä talossa muutaman vuoden ennen liittymistään talotoimikuntaan. Asukasaktiivit olivat johdonmukaisesti motivoituneita toimimaan asuinympäristönsä hyväksi. Yksittäisillä asukkailla asukastoimikuntaan hakeutumisen taustalla olikin halu päästä vaikuttamaan yhteisiin asioihin, tai pyrkiä ratkaisemaan ongelmallisiksi koettuja asioita asuinympäristössä.

”Lähin sit mukaan ihan pyynnöstä jotta saatas ees --- jos ei oo talotoimikuntaa niin ei oo mahdollista saada minkäänlaisia avustuksia mihinkään suuntaan.” A

”...mä aattelin, että en kyllä lähe, että mieluummin täytyy muokkaa tätä meidän asuinympäristöä ku antaa periksi ja lähtee --- meillä on yks kännikämpä tossa mun alapuolella, ja siis se meteli oli ihan tajutonta että ihan niinku, ei ollu mitään väliä oliko päivä, yö, ilta vai viikonloppu --- niin mä aattelin että pirulauta jos mä tän kautta pystysin vaikuttaa. No mut meil on edelleen kännäri tossa mut nyt ollaan jo hovioikeudessa asti että ... että nyt se kyllä lähtee siitä. --- Mutta kyllä se on vaatinu melkosen paljon sisua ja rasiksessa [oikeudessa] käyntiä.” A

Talotoimikunnan puheenjohtajan tehtäviä ei voi kuvata tyhjentävästi. Säädettyjen tehtävien, kuten vuokranmaksuyksikön talousarvionesityksen tai huoltoon ja kiinteistön kunnostukseen liittyvien valmistelutehtävien, lisäksi on yleisluonteisesti määriteltyjä tehtäviä. Esimerkiksi asukastoiminnan järjestäminen riippuu paljon puheenjohtajan persoonasta, mihin asioihin keskittymistä hän pitää tarpeellisenä. Puheenjohtajan tärkein tehtävä on joka tapauksessa toimia asukkaiden luottamushenkilönä, joka toimii ikään kuin yhdyshenkilönä vuokratalon isännöitsijän ja huoltoyhtiön, sekä tarvittaessa myös muiden tahojen kanssa. Tämän lisäksi puheenjohtajilla on vetovastuu asukastoiminnan järjestämisestä. Vaikka talohuolto huolehtiikin kiinteistöjen kunnossapidosta, on talotoimikunnan tehtävä valvoa myös yleisten tilojen siisteyttä ja kunnossapitoa, tai yleensä sitä että kaikki on kunnossa. Asukasaktiivit ovat usein myös se taho, jonka puoleen muut asukkaat ensin kääntyvät, mikäli heillä on kiinteistöön liittyviä asioita.

”Et jos on siivous mistä maksetaan, niin kyllhän meillä on oikeus vaatia että täällä siivotaan hyvin” A

”Päivittäin mä oon tuolla ulkonakin niin kyllä ne kyselee ja valittaa tai tulee noin sanomaan [muut asukkaat] --- ja oon yhteyksissä isännöitsijään ja huoltomiehiin täällä.” A

Useimmat talotoimikuntien puheenjohtajat kertoivat tuntevansa naapuruston asukkaat vähintäänkin kohtalaisesti. Tutustuminen asukkaisiin tapahtuu vähitellen, kun pihan kasvat käyvät tutuiksi ja pihalla pysähdytään vaihtamaan kuulumisia. Muut asukkaat ottavat talotoimikuntaan yhteyttä monenlaisissa tilanteissa. Kyse voi olla esimerkiksi neuvon kysymisestä, ongelmasta, tai epäkohdasta ilmoittamisesta. Parhaiten muihin asukkaisiin olivat tutustuneet jo pitkään samassa talossa asuneet asukkaat, mikä onkin ymmärrettävää. Toisaalta eräs usean sadan asunnon pihapiirissä asuva aktiivi totesi, että todennäköisesti osa asukkaista ei edes tiedä hänen olevan talotoimikuntalainen, saati toimikunnan puheenjohtaja. Paljon riippuukin vuokratalon koosta, kuinka hyvin aktiivi voi muut asukkaat tuntea. Eräs asukas esimerkiksi kertoi, kuinka jo tiedotteiden jakaminen pihapiiriin on tehtävä, josta suoriutuminen vaati töiden jälkeen melkoisen suurta panostusta. Aikaa jokaisen postiluukun kiertämiseen olisi varmasti kulunut tunti.

”Kauheesti yritetään kysellä mitä asukkaat haluais tehdä.” A

Asukasaktiivit pyrkivät säännönmukaisesti levittämään tietoa talotoimikunnan toiminnasta muille asukkaille ja kannustamaan muita asukkaita osallistumaan asukastoimintaan. Tämä voi tapahtua jakamalla tiedotteita, mutta suorat kontaktit muihin asukkaisiin lienevät tärkein yhteydenpidon muoto. Leena Kurkea (2000) mukailleen, aktiivien voisi sanoa olevan sosiokulttuurisia innostajia. Innostajat pyrkivät ottamaan käyttöön yhteisössä jo olevan osaamisen ja potentiaalin (Kurki 2000, 19–28). Asukasaktiivin käytettävissä olevat aikaresurssit ja elämäntapa kuitenkin rajaavat mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa muiden asukkaiden kanssa. Jos asukas esimerkiksi harrastaa auton korjausta pihamaalla, tai viihtyy ulkona lasten kanssa, törmää muihin asukkaihin väistämättä useammin, ja tätä kautta avautuu mahdollisuuksia vaihtaa kuulumisia ja luoda suhteita muihin asukkaisiin. Tiedon levittämiseen on yksilöllisiä strategioita. Eräs puheenjohtaja kertoi toimikautensa alussa kiertäneensä ovelta ovelle esittäytymässä, ja jakamassa samalla asukaskirjeen. Vaikka kyseinen haastateltava oli asunut taloyhtiössä vasta muutaman vuoden, kertoi hän jo tuntevansa suuren osan asukaista.

”Mä oon se talon paskatäti joka aina huutaa ja komentaa. --- mut kyllä mä hyvin näiden asukkaiden kanssa tulen juttuun” A

Asukasaktiivien tehtävänä ei ole olla talonmies eikä pihapoliisi, kuten erä informantti osuvasti totesi. Kaikki haastattelemi asukkaat olivat kuitenkin kohdanneet tilanteita, joissa olivat ainakin välillisesti joutuneet osallisiksi jonkinlaista konfliktia. Talotoimikuntien tehtäviin kuuluu edesauttaa asukkaiden välisten ristiriitatilanteiden sovittelua. Vuokralalossa tai sen pihapiirissä on voinut ilmetä järjestyshäiriöitä, ilkivaltaa tai sellaista huolimattomuutta, että aktiivi on kokenut velvollisuudekseen puuttua asiaan. Aktiivien tapa hoitaa tehtävänsä on yksilöllinen, ja ikäviin tilanteisiin on mentävä omalla persoonalla. Vaikka asukasaktiivit yleisesti ottaen tulevat hyvin toimeen muiden asukkaiden kanssa, voi esimerkiksi häiriköintiin puuttuminen synnyttää jännitteitä muiden asukkaiden kanssa. Jännitteet voivat puolestaan syödä motivaatiota jatkaa tehtävässä. Eräs haastateltava kertoikin, kuinka oli saanut palavan tupakantumpin postilaatikkoonsa, mitä voi jo paloturvallisuussyistä pitää huomattavan vakavana tilanteena. Toisaalta juuri se että asukasaktiivit tehtäviensä kautta tuntevat muut asukkaat, koettiin erityisesti luottamusta herättäväksi asiaksi.

”...se oman alueen tuntemus --- on paljon semmosta luottamusta herättävää ja uskottavaa” H

”...mulle on tullu kyllä yks palava tupakantumppi esimerkiks omasta postiluukusta sisälle. Että se vois olla vaikka haistattelun merkki jostain asiasta, mutta en tiedä minkä takii, koska ei tässä nyt oo --- et vaikka mä oon puheenjohtaja niin en mä mikään hirmuvaltiias halua olla. Oisin luovuttanut hommat jollekin muulle, mutta ei kellekään kelvannut.” A

Isännöitsijöiden näkökulmasta tiedottaminen kohosi talotoimikuntien keskeisimmäksi tehtäväksi. Asukasaktiivit ovat usein se taho, joka on yhteydessä isännöitsijään tai talohuoltoon, mikäli kiinteistöllä on teknisiä tai sosiaalisia ongelmia. Kuten edellä jo kuvattiin, tiedottamista tapahtuu molempiin suuntiin, myös isännöitsijätoimiston viesti tavoittaa asukkaat talotoimikunnan kautta. Tiedottaminen koettiin myös tehtäväksi joka lisäsi muiden asukkaiden luottamusta talotoimikuntaa kohtaan, sillä asukasaktiivien koettiin pitävän kaikkien asukkaiden puolia.

”Tänä vuonna tullu ainakin 15 yhteydenottoa. --- ykskin henkilö sano [soitti puhelimella] että eräs henkilö täyttää 70 vuotta, ja hänelle pitäs liputus järjestää, ja mä sen asian vaikka sit selvitin. --- Ihan tän tyypiksiäkin. Että me talotoimikunta hoidetaan vähän tämmösiä huollonkin tai tän isännöitsijäpuolen asioita. --- Mutta hyvin monenlaisia [tehtäviä]” A

Talotoimikuntien puheenjohtajilla voisikin sanoa olevan monta roolia; he voivat olla viestinviejiä, edunvalvojia, luottamushenkilöitä, talonmiehiä, järjestyksenvalvojia – noin esimerkiksi. Puheenjohtajan toimenkuva muotoutuu jokaisessa vuokratalossa hieman erilaiseksi, riippuen muun muassa asukkaiden toiveista, kiinteistön ominaisuuksista ja asukasaktiivin omista resursseista ja intresseistä.

5.2 Asukasyhteisön sosiaaliset suhteet

Asumismuotoihin ja asuinpaikkoihin liittyy paljon yleistyksiä ja ennakko-oletuksia. Ajatus maaseutuasumisen suuremmasta yhteisöllisyydestä on uskomus, jota uusinnetaan kulttuurissamme jatkuvasti. Kuten jo aikaisemmin olen todennut, tällä ei välttämättä ole perusteita. Myös kaupunkiasumiseen liittyy uskomuksia. Usein ajatellaan että kerrostalojen asukkaat ovat vähemmän tekemisissä toistensa kanssa, kuin vaikkapa omakotitalo-alueilla asuvat. Tutkimissani vuokrataloissa ilmeni vireää asukastoimintaa, jota olen kuvannut edellä. Tässä luvussa kuvaan tarkemmin Lehtosen (1990) symbolisiksi nimeämiä vuorovaikutussuhteita. Tällaisia suhteita on myös kutsuttu tuttuudeksi, me-hengeksi tai yhteenkuuluvuuden tunteeksi.

”Tunnen suurin piirtein ne alkuasukkaat täältä niinku nimeltä, ja sit ku näkee kasvoja niin tietää suurin piirtein et missä pihalla ne asuu.” A

Tuttuuden ensimmäinen aste on toisen ihmisen tunnistaminen, se että tietää tämän kuuluvan saman pihan asukkaisiin. Tunnistamista voi osoittaa esimerkiksi tervehtimällä. Syvempää tuttavuutta puolestaan ilmentää, että henkilöstä tiedetään myös nimi ja muita tietoja, koska on luotu henkilökohtainen kontakti toiseen asukkaaseen. Tuttavuuden voi ajatella olevan sosiaalinen tila joka syntyy vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta, ja syvenee ajan myötä (Pietilä-Hella 2010, 164). Haastatteluaineistossa käy selvästi ilmi, että suhteet muihin asukkaisiin syvenevät ajan saatossa. Pitkään taloyhtiössä asuneet voidaan tällöin erottaa omaksi ryhmäkseen, kuten edellisessä lainauksessa mainittuihin *alkuasukkaisiin*.

”Ketkä on kasvanu tässä niin että ne on nuorina tänne muuttanu ja tehny lapset ja sitten sitä kautta tuntenu niin mä huomaan että sielä on paljon semmosta että ne juttelee toisistaan, niin mä oon ihan ulkona et kuka se on ja kuka tää on. Että hirveesti on sitä tietoa ja just sit historiaakin.” A

Asukastoiminnassa asukkaita yhdistää sosiaalinen ja fyysinen kokonaisuus, asukkaat ja vuokratalo. Yhteisen kiinnostuksen aihe yhdistää ryhmän jäseniä ja edistää heidän välistä vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Scott L. Feld (1981) on nimittänyt tällaisia ryhmiä fokusryhmiksi, joiden olemassaolo perustuu yhteiseen toimintaan ja vuorovaikutukseen, mutta ei edellytä jäseniltään samankaltaisuutta. (ks. Pietilä-Hella 2010, 164–165.) Ryhmän sisäisiä suhteita puolestaan määrittää edellä mainittu tuttavuus, ja jonkin asteinen keskinäinen luottamus, joka tekee yhteistoiminnan mahdolliseksi.

”Meillä on pari sellasta ihmistä jotka ihan justiin näitä auttaa näitä maahanmuuttajia --- ja mun yläkerran rouva käy mun kissaa hoitamassa kun mä lähden jonnekin, että on täällä kaikenlaisia virityksiä” A

Asukkaiden väliset tuttavuussuhteet voivat jatkua kymmeniä vuosia. Pitkät tuttavuussuhteet ovat omiaan lisäämään luottamusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toisaalta kahdessa vierailemassani talossa sain myös kuulla jännitteistä tai riidoista, jotka olivat yksittäisten asukkaiden välillä jatkuneet vuosien ajan. Tällaiset kiistat ovat puolestaan omiaan heikentämään yhteishenkeä, sillä varsinkin talotoimikunnan sisäiset kiistat heijastuvat muiden asukkaiden elämään.

”Mä en tarkkaan tiedäkään näistä pitkän linjan koukeroista täällä. Kun oon huomannut että ihmiset tuntee, ovat tunteneet jo viistoista vuotta toisensa, et silleen tässä on vasta untuvikko täällä.” A

Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on usein käynyt ilmi, jopa yhteisöllisiksi suunnitelluissa asumisratkaisuisissa ihmiset kokevat tarpeelliseksi säilyttää yksityisiä elämänalueitaan. Jotkut haastatelluista asukkaista kokivat harmilliseksi sen miten ”jokainen haluaa olla vähän niinku omissa oloissaan ja pitää ne omat asiat”. Ainakin osa asukkaista selvästi siis kaipaisi jotain muuta kuin omissa oloissa olemista. Mahdollisesti juuri ikääntyvät (yksin elävät) ihmiset ovat niitä, joille vuorovaikutus naapureiden kanssa tuo turvallisuuden tunnetta, ja on siksi erityisen tärkeää.

”...vanhemmat ihmiset nimenomaan hakee toisistaan turvaakin.” H

Asukkaiden tuttuus näkyy henkilökunnan näkökulmasta lisääntyneenä informaationa. Kun asukastoiminta on aktiivista ja asukkaat miettivät yhdessä asumiseen liittyviä asioita, on myös todennäköisempää että nämä toiveet välittyvät vuokratalon isännöitsijälle. Myös yleisesti asukkaisiin ja kiinteistöön liittyvät ”huhut” saavuttavat tällöin paremmin henkilökunnan.

”Siellä on hyvin paljon niinkun asukkaiden kesken, tuntuu tuntevan toisensa ja se heijastuu tännekin päin että niinkun asiat kulkeutuu, huhut kulkeutuu tänne sieltä päin.” H

”Kyllähän he varmasti havaitsevat siellä paikan päällä jos siellä on vähän tämmöstä ylimääräistä liikehdintää. Kyllä se esille tulee siellä. Ja kyllä niistä ilmoitetaan tänne.” H

Huhujen ja juorupuheiden voi ajatella ilmentävän yhteisössä vallitsevia hiljaisia sääntöjä eli sosiaalisia normeja. Huhupuhe ”ylimääräisestä liikehdinnästä”, pitää implisiittisesti sisällään käsityksen myös tavallisesta ja soveliaasta liikehdinnästä, eli olemisen tavasta. Vastakohtana kautta peilataan yhteisössä vallitsevia sosiaalisia normeja (Sulkunen ym. 1985, 46). Edellä haastateltu isännöitsijä kertoi kuinka asukkaat ottava yhteyttä, mikäli pihapirissä liikkuu epäilyttäviksi koettuja ihmisiä. Yhteisö siis pyrkii ylläpitämään turvallisuudentunnetta ja torjumaan ulkopuolisia uhkia, mitä on pidetty esimerkiksi perinteisten kyläyhteisöjen keskeisenä ominaisuutena (Holmila 2001, 145).

Tällaisten kirjoittamattomien sääntöjen tai normien voi myös tulkita kielivän yhteisön tiiviyydestä. Käsitykseni mukaan asukasyhteisöissä hiljaisten sääntöjen koodisto ei kuitenkaan ole kovin vahva, eivätkä asukkaat ole erityisen tiivis ryhmä. Lähinnä tervehtiminen ja yleinen kohteliaisuus, siisteys ja muiden asukkaiden huomioiminen välttämällä kovia ääniä ilta-aikaan, ovat asioita joissa asukkaat asettavat toisilleen odotuksia soveliaasta käyttäytymisestä.

”...jos joku on väärin pysäköiny niin kyllä siit sit aina tavallaan tulee se semmonen yhteisöllinen painostus [kun talotoimikunta ottaa asiaan kantaa]” A3

Vaikka yksittäisten asukkaiden välille sääntöjä sopivasta käyttäytymisestä ei muodostuisikaan, voi talotoimikunnan joissakin tapauksissa todeta toimivan ikään kuin asukkaiden moraalisenä äänenä. Jos talotoimikunta esimerkiksi sopii autojen parkkeerauksesta tai pihan käyttöön liittyvistä asioista, tulkittiin nämä ohjeet yhteisön yhdessä sopimiksi säännöiksi. Talotoimikunta voi ohjeistaa asukkaita vaikkapa autojen pysäköinnistä, mikäli asukkaat ovat kokeneet siihen tarvetta. Koska ohjeet syntyvät asukkaiden aloitteesta, ja vuorovaikutuksessa ainakin yksittäisten asukkaiden kanssa, tulkittiin niiden edustavan tällöin yhteisön yhteistä tahtoa.

”No ei se vuorovaikutus ole kuitenkaan niinku niin semmosta, no ehkä tässä pihalla on tietenkkin että koiria ei saa ulkoiluttaa niin että ne tekis jätöksensä tähän --- Ja sitten toi pallon potkiminen on ollu aikaisemmin sitten, pojat pelas fudista, mutta siitä sit sanottiin ku täällä on ikkunat niin lähellä...” A

Vuokra-asumisen ja omistusasumisen vertaaminen oli toistuvaa haastateltavien kuvatessa vuorovaikutussuhteita vuokratalossa. Aihe nousi esiin useimmissa haastatteluissa, ja niin isännöitsijä kuin asukaspuolellakin arvioitiin että vuorovaikutus vuokrataloissa on aktiivisempaa kuin vastaavissa omistusasuntoyhtiöissä.

”Helsingissä esim on just tämmönen tilanne että jos on omistuspuhjanen taloyhtiö niin harvoin on niin paljon sitä aktiviteettiä. ” A

Vaikka yksittäisten asukkaiden välillä voi vallita hyvinkin läheisiä ystävyysuhteita, ovat asukkaat pääsääntöisesti kuitenkin vain naapureita toisilleen. Mitään syvempää yhteenkuuluvuuden tunnetta asukkaiden välillä ei ole, ja toisaalta juuri tuon yhteenkuuluvuuden puuttuminen koettiin ongelmaksi, sillä sen ajateltiin vähentävän asukkaiden osallistumista asukastoimintaan. Toisaalta juuri haastattelemillani asukasaktiiveilla lienee suurimmat odotukset asukastoiminnan järjestämiseksi. Niissä taloissa joissa aikaisemmin oli koettu asukastoimintaa rampauttaneita tai muuten asukkaiden elämää häirinneitä keskinäisiä riitoja, osattiin toisaalta myöntää, että hyvä henki voi ilmetä jo siinä, ettei asukkaiden välillä vallitse vuorovaikutusta haittaavia ristiriitoja.

”Täällä on kyllä hyvä henki, että ei kauheen riitasaa kuitenkaan. Mä tiedän taloyhtiöitä missä enemmän on riidallisia --- täällä on ihmiset, mulla on tämmönen tuntuma, että joku hoitaa toisen kissaa, että tän tyyppisiä asioita. --- tai auttaa jossain pikku asioissa” A4

5.2.1 Ryhmät vuokrataloissa

Kuten aikaisemmin jo on kuvattu, vuokratalon asukkaiden välille syntyy erilaisia tuttavuussuhteita ja siteitä joiden syynä voi olla vaikkapa samankaltainen elämäntilanne. Esimerkiksi pienten lasten vanhempien, teini-ikäisten tai eläkeläisten välille muodostuu tavallista useammin pysyvää kanssakäymistä. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että naapurustoissa on usein läsnä myös muita ryhmiä. Käytännössä kaikissa vuokrataloissa asuu myös maahanmuuttajataustaisia asukkaita, mutta

suomalaisten informanttien silmissä he olivat silti usein vieraita. Maahanmuuttajien osallistuminen asukastoimintaan ja kanssakäyminen valtaväestön asukkaiden kanssa vaikuttaa pintapuolisesti tarkasteltuna olevan huomattavasti vähäisempää kuin suomalaisten asukkaiden. Maahanmuuttajien kotoutuminen on kuitenkin niin laaja ja monipuolinen tutkimusalue, että sitä ei ole mahdollista syvällisesti käsitellä tässä yhteydessä.

”Niillä on hirveen sisäänpäin lämpiävä tää ... yhteisö --- Nehän on jatkuvasti tekemisissä keskenään.” A

”Ja usein somalialaiset on esimerkiks omissa sakeissaan.” H

”Heiän elämänsä on yö ja iltapainotteista --- en oo vielä oppinu nukkumaan korvatulpat korvissa, pitäs vähän harjotella” A

Maahanmuuttajien ryhmät ovat haastattelemieni asukkaiden ja isännöitsijöiden silmissä hyvin tiiviitä, ja toisaalta muilta suljettuja. Tätä havaintoa ei kuitenkaan pidä korostaa, sillä maahanmuuttajia oli myös asukastoimikuntien jäseninä. Kysymys siitä, miksi maahanmuuttajat eivät yleensä, lapsia lukuun ottamatta, ole yhtä tiiviisti mukana asukastoiminnassa jää aineistossani avoimeksi. Kielimuuri ja kulttuurierot ovat yleisellä tasolla helposti nimettäviä ongelmia, mutta toisaalta vikaa on kenties myös asenteissa. Taloissa joissa maahanmuuttajien osuus oli hyvin suuri, heidät koettiin ehkä jopa uhkana, tai vähemmän toivottuina naapureina. Syynä ei niinkään ole rasismi, vaan juuri kulttuurierot, esimerkiksi erilainen vuorokausirytmii joka voi häiritä vaikkapa vuorotyötä tekeviä asukkaita. Kulttuurien väliseen kohtaamiseen vuokrataloissa liittyy joka tapauksessa runsaasti haasteita, joiden tutkiminen olisi varmasti järkevää.

”...he varmaan kuulee sitä ryssä-sanaa niin paljon.” A

”Tähän liittyy se että mamujen neuvominen koetaan helposti rasismiksi. ”...he ei noudata yhteisiä pelisääntöjä ---” A

”Sit on kaks somaliperhettä, jotka tietenki pitää keskenään yhteyttä varmaan aika paljon. Ja sit on tietysti vähän tämmöstä viron suuntaista kieltä ja puhetta. --- Ja sit on tietysti venäjän kielen taustaisia ihmisiä... että osittain muodostuu kielen ja kulttuurin takia omia ryhmiä. Mutta sitten ei niin vahvoja klikkejä. Että ainakin mä haluan että kaikki asukkaat on samalla viivalla paitsi totaaliset häiriköt. Ne kuuluu eri kastiin” A

Joidenkin vuokratalojen pihapiiriin kuului myös naapuruston syrjäytyneiden muodostama kaljoittelu porukka. On kuitenkin huomattava, että tällaisia ryyppyremmejä ei yleensä koeta uhkaavina, vaan niihin saatetaan suhtautua jopa hyväksyen, mikäli maistelusta ei aiheudu häiriötä tai roskaamista. Tällaiset henkilöt ovat kuitenkin yhteisön marginaalissa, koska suhtautuminen heihin voi myös olla jyrkän tuomitsevaa ja yhteisöstä pois sulkevaa.

”...näähän jotka on vähän syrjäytyneet ne istuu jossain vähän nurkassa, napittaa niitten mäyriksiensä kanssa --- kyllä niitä kuppikuntia ihan varmasti on” H

”Sit on tietysti näähän ihmiset jotka ei sylje koskaan lasiin --- että alkoholi on määrätty yhdistävä tekijä heillä. Ei ne nyt dokupettereitä ole, mutta aktiivisia oluen käyttäjiä.”

A

Alkoholistit ja maahanmuuttajat olivat ainoita toistuvasti esiin nostettuja ryhmiä asukasyhteisön sisällä. Vaikka he ovat yhteisön jäseniä, muodostavat he myös oman ryhmänsä, sillä heihin suhtaudutaan myös toisina, joihin yhteisöä verrataan. Maahanmuuttajat muodostavat omia tiiviitä kulttuuri- ja perheyhteisöjä, ja toisaalta heidän toivotaan osallistuvan myös asukasyhteisön toimintaan. Vieraasta maahanmuuttajasta voi myös tulla tuttu esimerkiksi asukastoiminnan kautta, eivätkä sosiaaliset suhteet siksi ole staattisia tai muodoltaan pysyviä. Alkoholistit puolestaan syrjäytyvät omaksi kuppikunnakseen, jolla ei juuri ole vaikutusmahdollisuuksia yhteisön toimintaan.

5.2.2 Asukasrakenne

Yhteisöllisyys syntyy asukasyhteisön jäsenten vuorovaikutuksesta, jolloin asukasrakenteen voi olettaa vaikuttavan yhteisöllisyyteen. Sillä että käytettävissäni ei ole tarkempia tietoja asukasrakenteesta on tuskin merkitystä, sillä tutkimani kohteet olivat suuria yksiköitä ja asukasvalinta tapahtuu lopulta sattumanvaraisesti siinä mielessä, ettei asukkaan persoonia voi ennalta arvata. Asukkaat vuokrataloissa vaihtuvat tasaisesti, mutta asukasvaihtuvuus ei ole erityisen suurta. Asukkaiden vaihtuvuus ei myöskään ollut sellainen asia johon haastateltavat olisivat erityisesti kiinnittäneet huomioita. Juuri pitkäaikaiset asukkaat luovat pohjan asukastoiminnalle, sillä he tuntevat asuinympäristön ja ovat kenties sitoutuneempia siihen.

”Siellä [vuokratalo jossa ei lainkaan asukastoimintaa] asuu paljon yksin eläviä, pääosin miehiä --- tämmöstä eriosasuutta niinku aikalailla” H

Asukasrakenne yhteisöllisyyttä ja asumisviihtyvyyttä vähentävänä asiana nousi esiin asukasvalintojen yhteydessä. Kaupungin vuokra-asuntoja jaetaan myös sosiaalisin perustein, jolloin asuntoja myönnetään myös henkilölle joilla tiedetään olevan vaikeuksia elämän eri osa-alueilla. Tällöin asukkaista voi tuntua siltä, että ennemmin tai myöhemmin heidän naapurustoonsa muuttaa tällainen ”kiertopalkinto”, esimerkiksi toistuvasti häiriötä aiheuttava henkilö.

5.2.3 Turvallisuuden tunne

Muiden asukkaiden tunteminen ja yhteisöllisyys ovat asioita joiden ajatellaan usein lisäävän turvallisuuden tunnetta. Kyse ei ole pelkästään tunteesta, vaan aivan käytännössäkin asukkaat voivat saada toisistaan tukea, turvaa ja apua, jos vain siteet naapureihin ovat muodostuneet syvemmiksi.

”Vanhemmat ihmiset hakevat toisistaan ihan turvaakin, jos ei näy päivään niin käydään rimputtelemassa ovikelloa.” H

Tuttuus onkin merkittävä turvallisuuden tunnettava lisäävä asia, sillä oman talon asukkaita ei yleensä koeta uhkaaviksi, vaikka nämä olisivat esimerkiksi juovuksissa. Sen sijaan erityisesti huumeiden käyttäjät koettiin pelottaviksi ja uhkaaviksi, vielä etenkin jos kyseessä ei ollut talon oma asukas. Huumeet eivät kuitenkaan ole yleinen ilmiö, mutta yksittäisistä taloissa ne olivat aiheuttaneet ongelmia aikaisemmin. Myös pihapiirin lähellä sijaitsevat metroasemat tai ostarit koettiin turvattomiksi, mikäli niiden liepeillä ajateltiin liikkuvan huumeiden käyttäjiä.

”Tässä oli semmonen huumeikämpäks luokiteltava asunto, mistä lensi tuota... Tää on seitsemän kerroksinen talo --- ja sieltä lensi tuota esimerkiksi lasipulloja alas tuohon keskipihan kalliolle missä lapset leikkivät. --- täällä oli semmosia zombieta että ei tarvi enää mennä elokuviin. No ei ne nyt aivan kädet edellä, mutta aivan sekasin olevia ihmisiä...” A

”Kyllä niitä valitettavasti on [järjestyshäiriöirä]. No, sanotaan nyt näin, että jos ne soittaa musaa ja ryyppää ja rällää, niin tietysti naapureilla on pelko että soittaaks ne ovikelloa, alkaaks ne rähisee. Jos on näitä huumehörhöjä, niin mitä ne tekee.

Kyllähän ne aiheuttaa semmosta ahdistusta ja pelkotilojaki, ja kyllä me niihin puututaan heti kun saadaan vinkkiä että jotain on meneillään.” H

Huumeiden käyttäjät ja jatkuvaa häiriötä aiheuttavat asukkaat ovatkin henkilöitä, jotka suoranaisesti suljetaan yhteisön ulkopuolelle. He ovat ei-toivottuja henkilöitä, jotka muut asukkaat haluavat ”savustaa” ulos talosta. Myös Lapinleimun tutkielmassa nuoret kaupunkilaiset pitivät narkomaaneja pelottavina. Toisaalta alkoholisteihin suhtauduttiin jopa hyväksyvästi. (Lapinleimu 2010,48.)

”Me kaikki näissä kahdessa talossa asutaan, että jotain yhteistä etua saadaan ajettua. Piha on siistimpi tai järjestyshäiriöt ehkä jäis pois, tai vastaavaa että myös tämmöstä asumisturvallisuutta hiukan saadaan lisättyä. --- talotoimikunta ei suoraan puutu järjestyshäiriöön. Että asukkaan tai asukasjoukkion pitää tehdä valitus, että me ei siihen suoraan puututa eikä kauheesti voidakaan. --- Ihmiset tuntee toisensa ja tajuu että ne on kuitenkin samassa veneessä eräässä mielessä, että vähän katotaan ettei kukaan keikuta pientä paattia liikaa.” A

Turvallisuuden tunne on hyvin yksilöllinen kokemus. Toisella riittää ymmärrystä naapurin järjestämille kotibileille, kunhan ne eivät ole toistuvia. Eräs haastateltava puolestaan kertoi vuolaasti taloyhtiössä ilmenneistä järjestyshäiriöistä, mutta totesi haastattelun lopuksi kuitenkin että ”tää on hyvä ja turvallinen paikka asua.” Yleisesti ottaen järjestyshäiriöitä on kuitenkin vain vähän, ja asukkaat kokivat asuinympäristönsä turvalliseksi. Ja onhan asumisen turvallisuus toisaalta myös sitä, että vuokratalossa asuminen on taattu pitkäksi aikaa, eikä vuokralaisen tarvitse pelätä esimerkiksi omistajavaihdoksesta seuraavia muutoksia. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että tiivis asukas yhteisö voi olla erittäin tehokas keino puuttua esimerkiksi sosiaalisiin järjestysongelmiin asuinalueella (Kortteinen 1982, 68-69 ja 171). Sosiaalinen kontrolli ilmeisesti vähentää häiritsevää käyttäytymistä, kun ”katotaan ettei kukaan keikuta pientä paattia liikaa”.

5.3 Isännöitsijöiden ja asukkaiden vuorovaikutus

Isännöitsijät ovat jatkuvasti tekemisissä asukkaiden kanssa, ja heillä on useimmiten hyvä yleiskuva siitä, mitä heidän vastuullaan olevissa vuokrataloissa tapahtuu. Kaikki haastattelemiini henkilökunnan edustajat sanoivat olevansa asukkaiden kanssa tekemisissä päivittäin. Eniten yhteistyötä tehdään asukasaktiivien kanssa, jotka useimmat isännöitsijät sanoivat tuntevansa

vähintään kohtuullisesti. Verrattuna isännöitsijöiden ja riviasukkaiden suhteeseen, on suhde asukasaktiiveihin henkilökohtaisempi ja luonteeltaan erilainen.

”...ketkä ovat aktiiveja niin heidän kanssa sillä tavalla tuttuja ollaan kyllä.” H

”...asiakaspalautteessa on tullut --- että toimii diktaattorina ja sanelee yksin asiat. Ja joku sitten pitää jopa yhteistyökykyisenä.” H

”Mä tunsin niiden lapset ja lapsenlapsetkin suurin piirtein” H

Isännöitsijöiden ja asukkaiden välisestä yhteydenpidosta osa liittyy ns. ongelmatapauksiin kuten toistuvaan häiriköintiin. Erilaisten sosiaalisten ongelmien ratkomista korostettivat ne isännöitsijät, joiden työpaikalla työskenteli erillinen asumisneuvoja. Asumisneuvojien työssä ratkotaan erilaisia asumiseen liittyviä ongelmia, kuten vuokravelkoja. Lakoninen toteamus, *”Määrätyt asukkaat tunnen nimeltä. --- 20 prosenttia asukkaista on 80 prosenttia työstä”*, on kuitenkin vain toinen puoli totuutta. Varsinkin asukasaktiivin näkökulmasta isännöitsijä on ennen kaikkea yhteistyökumppani, joka fasilitoi asukastoimintaa. Vaikutus asukkaiden hyvinvointiin on usein luonteeltaan teknistä, siis tiedottamista sekä huolehtimista kiinteistön yleisestä kunnossapidosta ja viihtyisyydestä. Asukastapahtumien järjestelyjen tukeminen on puolestaan ehkä tärkein asia asukastoiminnan ja yhteisöllisyyden kannalta. Asukasaktiivit suhtautuivat enimmäkseen hyvin myönteisesti isännöitsijöiden toimintaan ja tukeen. Ongelmaksi koettiin lähinnä asukastoimintaan budjetoitujen varojen vähyys ja isännöitsijöiden kiireet, ja tätä kautta toisinaan huono tavoitettavuus.

”... ja jos meilläkin on sit jotakin ideoita niin tota voi olla kyllä hyvin yhteydessä sinne ja he on sitten auttanut ihan kivasti” A

Asukasaktiivit ja toimiva talotoimikunta näkyvät isännöitsijöille päin mm. lisääntyneenä informaationa. Hyvät isännöitsijä-asukasaktiivi-suhteet voivat helpottaa isännöitsijää saamaan tietoa vuokratalon asioista. Asukastoimikuntien koettiin lisäävän asuinympäristöstä välittämistä ja yhteishenkeä, mikä puolestaan heijastuu isännöitsijöiden työhön. Yhteisöllisyyden ajateltiin vähentävän häiriötä ja lisäävän ympäristöstä huolehtimista. Eräässä vantaalaisessa vuokratalossa asukkaat olivat talkoilla kunnostaneet vuokratalon yleisiä tiloja, mistä isännöitsijä arvioi kertyneen huomattavia, jopa kymmenien tuhansien eurojen säästöjä. Säästyneillä varoilla oli kustannettu asukkaille parvekelasitukset. Hyvin toimiva talokunta voi siis vähentää isännöitsijöiden työtaakkaa, ja alentaa vuokratalon kustannuksia. Isännöitsijöiden näkökulmasta asukastoiminta voi siis saada myös resurssi-ulottuvuuksia. Aktiivien panos koettiin tärkeäksi myös talousarvioiden ja kiinteistön kunnostussuunnitelmien käsittelyssä sekä vuokrataloihin tehtäviä hankintoja suunniteltaessa.

”Meidän mielestä tärkeitä meidän yhtiöön päin on se että on toimiva talotoimikunta, jotka sitten käsittelee näitä talousarvioihin liittyviä asioita. Että tavallaan tätä hallintoa mitkä heidän vuokranmääritykseen ja vuokraan vaikuttavat asiat, että he ovat niistä kiinnostuneita. Ja niitä yhteisiä asioita siellä talossa tuovat esille, niitä tarpeita mitä heillä on. Niin kyllä se on tärkeitä yhtiön kannalta, se tiedottaminenkin menee niitten talotoimikuntien kautta sinne asukkaille. Niin kyllä se on tärkeitä. Et kyllä tavallaan näihin järjestyshäiriöihin, siihen asumisviihtyvyyteen kyl talotoimikunnat vaikuttaa varsin paljon.” H

Tyypillisesti isännöitsijä vierailee kiinteistöllä noin kaksi kertaa vuodessa, asukaskokousten tai tapahtumien kuten talkoiden yhteydessä. Yhteydenpito asukkaisiin riippuu kuitenkin isännöitsijän tehtävänkuvasta, mikä voi hieman vaihdella, ja isännöitävien kohteiden määrästä, mutta ennen kaikkea isännöitsijän työtavasta. Osa isännöitsijöistä vaikutti erittäin sitoutuneilta asukashyvintointiin, ja pyrki hyvinkin tarkasti tuntemaan isännöimänsä kohteet ja asukkaat.

”Mä mielellään otan jonkun mukaan kun mä meen tutustumaan näihin kohteisiin, talosta edustajan, joka kiertäs mun kanssa niin esittelis vähän että missä mennään talon suhteessa.” H

Vuokratalojen asukastoiminnan kehittämiseen isännöitsijät osallistuvat myös järjestämällä asukaskoulutuksia talotoimikuntalaisille. Isännöitsijöiden mukaan koulutukset on koettu tärkeiksi, ja myös muuten tukea asukastoiminnalle tulisi kehittää, koska tämä viestii välittämisestä ja kannustaa asukasaktiiveja.

”Palaute oli että lisää ja useammin ja enemmän [asukaskoulutusta] että kyllä ne oli hirveen tyytyväisiä niiden iltojen antiin.” H

5.4 Asuinympäristö ja yhteiset tilat

”On kyllä hyvin paljon semmosia ketkä välittää sit siitä, niistä yhteisistä tiloista ja miten niitä pidetään.” A

Asukastoiminnan järjestämisen kannalta yhteiset tilat ja viihtyisä pihamaa ovat tärkeitä. Suhtautuminen yhteisiin tiloihin kuitenkin vaihtelee eivätkä kaikki asukkaat välttämättä koe niitä omikseen. Pitkään asuneet asukkaat puolestaan tuntuvat sitoutuvat talon yhteisten tilojen ja

pihapiirin kunnossapitoon. Käsittelen vielä lopuksi havaintojani vuokratilojen yhteistiloista ja pihapiiristä.

5.4.1 Tilat

Tilaratkaisuilla ja yhteisön koolla on vaikutusta siihen, millaiseksi yhteisöllisyys muodostuu. Mitä suurempi asukasyksikkö on, sitä enemmän erilaista toimintaa on mahdollista järjestää, eikä osallistumisesta muodostu pakkoa. (Anttonen 1989, 131.) Yhteisen toiminnan järjestäminen edellyttää luonnollisesti yhteisiä tiloja, ja tämän vuoksi jo rakennusten suunnitteluvaiheen ratkaisuilla on vaikutusta siihen millaista toimintaa yhteisössä on mahdollista järjestää. Myös asukasyhteisön kulttuurillisilla ja sosiaalisilla erityispiirteillä on vaikutusta tilojen käyttöön. Käytännössä ikärakenne lienee näistä merkittävin. Lapsiperheillä ja eläkeläisillä on erilaisia toiveita niin asukastoiminnan sisällön kuin tilojen käytön ja välineistön osalta.

Asukkaiden käytössä olevat yhteiset tilat vaihtelevat kooltaan ja laadultaan huomattavasti. Haastattelumatkoillani tutustuin kahden vuokratalon yleisiin tiloihin myös henkilökohtaisesti, sillä kerhohuoneet olivat rauhallisia haastattelupaikkoja. Vieraillessani taloissa kerhohuone oli asukkaiden käytettävissä, mutta isännöitsijäpuolelta sain kuulla, että joissakin kohteissa kerhotiloja on vuokrattu myös ulkopuolisille, ilmeisesti liiketiloiksi.

”...sielä just nippa nappa voidaan pitää talotoimikunnan kokous.” ”Sielä ei pysty järjestämään [toimintaa].” A

Vieraillessani kerhohuoneissa tilat olivat sangen erilaisessa käytössä. Ensimmäisessä pienehkö kivijalkahuone oli muuttunut väliaikaisesti varastoksi ja toisessa tilava huone oli sisustettu yksinkertaisesti mutta viihtyisästi niin, että sitä oli mahdollista käyttää hyvinkin monipuolisiin tilaisuuksiin. Usein kerhotilojen koettiin kuitenkin olevan puutteellisia, ja tähän näkemykseen yhtyivät myös useimmat isännöitsijät. Tilan puute tuntui olevan kroonisin ongelma, mutta eipä välineissäkään ollut kehumista. Esimerkiksi WC-tilojen puuttuminen jo melkoisesti rajoittaa tilan käyttömahdollisuuksia.

”Meidän kerhotila on semmonen, mitä mä nyt sanosin neliöinä, noin 20 neliöä ja sielä on kahvinkeitin ja mikro. Me ostettiin talotoimikunnan puolesta Huuto.net:stä telkkari

ja DVD-laitteet koska me ajateltiin että me järjestettäs nuorille tämmösii leffailtoja”

A

Kerhotilojen merkitys asukastoiminnalle korostuu erityisesti talviaikaan, jolloin kokoontuminen piha-alueilla ei ole mahdollista. Tilan puutteen vuoksi asukastoimintaa arveltiin yksittäisissä kohteissa keskittyvän juuri lämpimään vuodenaikaan. Kerhohuoneita käytetään esimerkiksi kokoustiloina, mutta niissä järjestetään vaihtelevasti myös varsinaista kerhotoimintaa. Eräässä vuokratalossa tilassa kokoontui mm. maahanmuuttaja-asukkaiden järjestämä koraanikoulu. Kerhotiloja on myös mahdollista varata omaan käyttöön vaikkapa perhejuhlia tai lasten syntymäpäiviä varten. Saamani kuvan perusteella tilat ovat jokseenkin aktiivisessa käytössä, ja niiden käyttöä haluttaisiin monipuolistaa. Eräs haastattelemistani aktiiveista esimerkiksi ideoi, kuinka naapuruston kerhohuoneiden käyttöä voisi kehittää siten, että kukin kerhohuone nimettäisiin jotakin tiettyä tarkoitusta, vaikkapa pelejä tai käsitöitä varten. Tilojen käytön paremmalla suunnittelulla samanhenkiset asukkaat löytäisivät näin paremmin toisensa.

Isännöitsijäpuolella voitiin myös kokea, että kustannuksiin verrattuna hyödyt saattavat kerhotilojen kohdalta jäädä marginaaliseksi, mikäli käyttöaste on kovin vähäinen. Tällöin tilojen koettiin olevan enemmän ”itsetarkoitus”. Kerhotilojen koettiin myös joskus olevan vain tietyn asukasryhmän, asukastoimintaan osallistuvien asukkaiden, käytössä. Yksittäiset asukkaat ovat silloin kokeneet että talotoimikunta ”kokoontuu kerholla eikä siellä saa olla muita”. Asukastoiminnan ja asumisviihtyvyyden näkökulmasta kerhotilat nostettiin kuitenkin tärkeiksi, sillä kokoontumis- ja osallistumismahdollisuuksien todettiin lisäävän asukkaiden välistä yhteenkuuluvuudentunnetta.

”Jos ei oo mitään tilaa mihin kokoontuu, niin se ei oo koskaan niin yhtenäinen sillon.” H

”...että monissa paikoissa ei esimerkiksi ole kerhotilaa. Elikkä siellä semmonen tärkein elementti siitä koko systeemistä puuttuu kokonaan.” H

Useissa tutkimuksissa asukkaat ovat korostaneet viihtyisien piha-alueiden merkitystä yhteisyyden kokemukselle (esim. Anttonen 1989, Kortteinen 1982). Piha-alueet mahdollistavat yhteisen vapaa-ajan vieton, lasten leikit, pihatalkoot ym. tilaisuudet joissa on mahdollista rakentaa suhteita asukkaiden kesken. Viihtyisät piha-alueet lisäävät viihtymistä ja luovat puitteet asukkaiden väliselle vuorovaikutukselle.

”...taloyhtiössähän ei kovin paljon lapsia ole, mutta aika monet lapset käyttää tätä meidän pihaa. Ja sit tossa pihapenkillä on tämmöstä eläkkeellä olevaa tai muuten vaan ulkoilusta pitävää ihmistä, joillain saattaa tietenkin olla kaljapullo kädessä, tai vähän sitä tämmöstä toimintaa --- mutta se on tämmönen yhteinen olohuone, yhteiset penkit, että sielä vaihdetaan kuulumisia.” A

Yhteistilojen suosion voi tulkita myös siten että asukkaat arvostavat yksityisyyttään. Yhteisissä tiloissa asukkaiden on mahdollista etsiä yhteisyyttä ilman että he joutuvat luopumaan kotinsa yksityisyydestä. Yhteisyys naapurustossa onkin ehkä mahdollista juuri silloin, kun asukkaat voivat itse valita mitä asioita elämästään toisille paljastavat ja peittävät. (Bäcklund ja Korhonen 1998, 30.)

5.4.2 Asuinympäristö

”Jos näyttää huonolta --- niin kyllä se musta lisää jo sitä ilkeivallankin mahdollisuutta” H

Viihtyisä asuinympäristö lisää turvallisuuden tunnetta ja ympäristöstä huolehtimista. Epäviihtyisäksi asuinalueen voi puolestaan tehdä yksitoikkoinen arkkitehtuuri ja epäsiisteys (Lapinleimu 2010, 76). Kun pihamaa on siisti, kynnyks heittää maahan roskia on suurempi, kuin jo valmiiksi roskatulle pihalle. Jos pihan istutukset ovat hyvin hoidettuja, viestii se myös yhteisöllisyydestä ja siitä että asukkaat huolehtivat asuinympäristöstään. Eräs isännöitsijä tiivistä tämän havainnon osuvalla tokaisulla *”rappio lisää rappiota”*. Jos vuokratalon ympäristö on epäsiisti ja huonosti hoidettu, on tilanteella taipumus muuttua vain huonommaksi. Toisaalta jos vuokratalon pihamaa on perus siisti, voi se innostaa asukkaita kehittämään sitä edelleen, laittamaan kesäisin istutuksia ja huolehtimaan muutenkin siitä että piha pysyy viihtyisänä. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, eräässä kohteessa asukkaat olivat toteuttaneet suurehkon porraskäytäväremontin, koska säästyneet varat oli luvattu käyttää vuokratalon kehittämiseen ja vuokran korotusten jäädyttämiseen. Tämänkaltaiset taloudelliset kannustimet voivat myös kannustaa huolehtimaan asuinympäristöstä, mutta vaativat asukkailta hyvää yhteishenkeä ja keskinäistä luottamusta.

”Ensin ne paklas kaikki porrastasat, joka ikisen kerroksen, ne teki pohja työt, pohjamaalas, ja maalas alhaalta ylös koko sen portaan, ne pesi kaikki ikkunat, kaikki lamput --- Siis se oli varmasti sadan tuhannen euron säästö minkä ne itse itselleen teki, kun ei tarvinnut ulkopuolisella teettää” H

Viihtyisä ja monipuolisesti varusteltu piha-alue on suosittu oleskelupaikka erityisesti kesäaikaan, ja tämän vuoksi pihat ovat tärkeitä myös yhteisöllisyyden kannalta. Pihalla tavataan muita asukkaita ja luodaan tuttavuuksia. Pihat ovat myös yhteisöllisen toiminnan kohde, sillä asukastoimikunnat usein korostivat piha-alueiden käytön suunnittelua ja kehittämistä. Pihakalusteiden hankinta, lastenleikkipaikat ja pihalla järjestettävät tapahtumat mukaan lukien talkoot, ovat keskeinen osa asukastoimintaa. Toisaalta monet asukkaat suhtautuvat piha-alueisiin myös välinpitämättömästi. Eikö pihaa koeta omaksi jos sen siistinä pitäminen koetaan ainoastaan huoltoyhtiön tehtäväksi?

Aikaisempien tutkimustenkin perusteella voidaan melko kiistattomasti väittää, että asukkaat ovat kiinnostuneita omaa asuinalueita koskevista kysymyksistä. Varsinkin lähiöiden kehittämisprojekteissa on kuitenkin havaittu, että asukkaita on erittäin vaikea saada sitoutumaan pitkän aikavälin suunnitelmiin. Sen sijaan erilaiset tempaukset ja teemapäivän tuntuvat keräävän paremmin osallistujia. Uskottavin selitys tälle lienee se, etteivät tarjotut osallistumisen kohteet ja keinot ole vastanneet asukkaiden toiveita. (Bäcklund & Korhonen 1998, 19–20.)

6. Yhteenveto

Olen edellisessä luvussa kuvannut vuokratalojen asukastoimintaa ja asukkaiden välisiä sosiaalisia suhteita. Yhteisöllisyys on käsitteenä epäselvä, mutta sitä voidaan mielestäni käyttää kuvaamaan asukasyhteisössä vallitsevia sosiaalisia suhteita. Yhteisö pitää kuitenkin sisällään aina heikompia ja vahvempia siteitä, joiden mukaan osa asukkaista on lähempänä yhteisön ydintä, ja osa taas sen marginaalissa. Asukasyhteisön sisällä on pienempiä ryhmiä, jotka voivat muodostua tuttavuuden tai vaikka kulttuuritaustan perusteella. Vaikka yksittäisten asukkaiden välille syntyy vuokrataloissa ystävyys-suhteita, eivät näin tiiviit suhteet kuvaa yhteisön jäsenten suhteita yleisellä tasolla.

Vaikuttaa siltä että post-moderni yhteisökäsitys sopii kuvaamaan asukasyhteisöjen sosiaalisia suhteita. Yhteisöllisyys vuokrataloissa on asukkaiden välistä tuttavuuden tunnetta ja toimintaa jaetusti tärkeiksi koettujen asioiden puolesta. Asukastoiminta kilpailee asukkaiden huomiosta, sillä urbaani elinympäristö tarjoaa loputtomasti mahdollisuuksia osallistua ja toimia erilaisten yhteisöjen jäsenenä. Asukkaiden huomiosta kilpailevat esimerkiksi monet vapaa-ajan harrastukset ja muut

sosiaaliset suhteet. Asukkaat käyttävätkin asukastoimintaa juuri oman elämäntilanteensa ja tarpeidensa mukaan hyödyksi. Post-modernin yhteisökäsityksen mukaan ihmiset ovat samanaikaisesti lukuisten yhteisöjen jäseniä, ja toisaalta valitsevat itselleen sopivia yhteisöjä tai sosiaalisia suhteita elämäntilanteensa mukaan. Asukastoiminnan merkitys kenties korostuu niissä elämänvaiheissa, joissa on sitouduttu kotiin ja asuinpaikkaan. Tämän vuoksi esimerkiksi nuoriso ei välttämättä osallistu toimintaan erityisen aktiivisesti. Vuokratalojen yhteisöllisyyden piirre on, että siitä ei seuraa velvollisuutta osallistua, ja siksi se tarjoaa asukkaille mahdollisuuden osallistua toimintaa omien tarpeiden mukaan.

Asukastoiminnan järjestämisessä asukasaktiivien merkitys korostui. Siihen millaiseksi asukastoiminta vuokratalossa muodostuu vaikuttaa erityisesti asukasaktiivien persoona ja henkilökohtaiset resurssit. Näitä voivat olla esimerkiksi henkilökohtaiset kiinnostukset, osaaminen ja käytettävissä oleva aika. Asukastoiminnan järjestämistä tukevat asukasaktiiveille järjestettävät koulutukset ja isännöitsijöiden tuki tarvittaessa. Vuokralaistoimikunta toimii asukasaktiivien vertaistuen viitekehyksenä. Asukastilojen puute ja niiden heikko varustelu rajoittavat asukastoiminnan järjestämistä osassa vuokrataloista. Viihtyisät asukastilat ja pihamaa puolestaan vaikuttavat lisäävän ympäristöstä välittämistä, ja toisaalta esimerkiksi huonosti hoidettu pihamaa lisää välinpitämätöntä suhtautumista asuinympäristöön. Panostukset asukastoimintaan ovat samalla panostuksia yhteisöllisyyteen, sillä asukastoiminta tarjoaa asukkaille mahdollisuuksia rakentaa sosiaalisia suhteita ja tutustua toisiinsa.

Erityisesti asukasaktiivit tekevät yhteistyötä isännöitsijöiden kanssa, ja voivat antaa arvokasta tietoa vuokrataloon liittyvistä teknisistä tai sosiaalisista kysymyksistä. Monet asukasaktiivit huolehtivat vuokratalon asioista hyvin kokonaisvaltaisesti ja oma-aloitteisesti, mistä voi olla isännöitsijöille apua. Toisaalta koska asukasaktiivit tuntevat vuokrataloon liittyvät asiat hyvin, pysyvät myös isännöitsijät paremmin informoituina. Isännöitsijöiden näkökulmasta tiedottaminen olikin asukasaktiivien tärkein tehtävä, sillä asukasaktiivit pystyvät helposti tavoittamaan muut talon asukkaat. Tiedottamista tapahtuu siis moneen suuntaan. Yleisesti voi todeta, että yhteisöllisyys vuokratalossa lisää viihtymistä sekä asuinympäristöstä ja toisista ihmisistä välittämistä.

Yhteisö voi tarjota asukkaille turvaa ja mahdollisuuden vaikuttaa asuinympäristöönsä. Erityisesti pitkään talossa asuneiden asukkaiden välille voi muodostua syvempiä tuttavuuksia jotka mahdollistavat naapuriavun. Asukastoiminta puolestaan tarjoaa asukkaille mahdollisuuden vaikuttaa asuinympäristöön koskeviin asioihin ja yhteiset tapahtumat lisäävät yhteisöllisyyden tunnetta, koska ne tarjoavat mahdollisuuden luoda tuttavuuksia naapureihin. Yhteisöllisyys puolestaan lisää sitoutumista asuinpaikkaan ja ympäristöön. Tiivis yhteisö voi myös lisätä turvallisuuden tunnetta, jos yhteisön hiljaiset tai ääneen sovitut asumisen pelisäännöt koetaan velvoittaviksi.

LÄHDELUETTELO

Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. Vastapaino: Tampere.

Alasuutari, Pertti 2004. *Social Theory & Human Reality*. Sage Publication: London.

Allardt, Erik 1987. *Sosiologia I*. WSOY: Porvoo, Helsinki, Juva.

Anttonen, Anneli 1989. Tarina Tuulen kylästä. Asuntohallituksen tutkimus ja suunnittelu osasto. *Asuntotutkimuksia* 3:1989.

Bäcklund, Pia ja Korhonen, Heli 1998. Paikallisyhteisön käsite ja asumisen arki. Helsingin kaupungin tietokeskus, keskustelualoitteita 1998:1.

Durkheim, Émile 1990. *Sosiaalisesta työnjaosta*. Gaudeamus: Helsinki.

Ehrnroot, Jari 1990. Intuitio ja analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus: Helsinki.

Ellisaari, Jaakko 1999. Suomi ja sosiaalinen kestävyys. Teoksessa Vivi Niemenmaa (toim.): *Näkökulmia sosiaaliseen kestävyteen*. Suomen kuntaliitto: Helsinki.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Tampere.

Ezioni, Amitai 1995. *Old Chestnuts and New Spurs*. Teoksessa Amitai Etzioni (toim.): *New Communitarian Thinking. Persons, Virtues, Institutions and Communities*: University Press of Virginia: Charlottesville&London

Feld, S. L. 1981. *The focused Organization of Social Ties*. *American Journal of Sociology* 86(5). 1015-1035.

Frankenberg, Ronald 1994. *Communities in Britain. Social life in town and country*. New edition (Modern Revivals in Sociology Series). Ipswich Book Co. Ltd: Ipswich, Suffolk.

Harloe, Michael 1995. The People's Home. Socially rented housing in Europe & America. Blackwell: Oxford.

Haatanen, Kalle 2000. Yhteisöllisyyden paradoksit. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja 4/2000. Helsinki.

Heine, Eija 1999. Sinne ja takaisin. Projektista prosessiksi – Hämeenlinnan lähiöprojektin inspiroimana. Teoksessa Vesa Kanninen (toim.): Lähiö ABC. Stakes raportteja 239. Gummerus: Saarijärvi.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena 1982. Teemahaastattelu. Gaudeamus: Helsinki.

Holmila, Marja 2001. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.

Häikiö, Liisa 2005. Osallistumisen rajat. Tampere University Press: Tampere.

Hämäläinen, Juha 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen ”käsiyötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. Tilastot ja selvitykset 2/1987.

Ilmonen, Mervi 2007. Vetovoimainen kerrostalo. s.9-19. Arkkitehdit NRT Oy Kerrostalojen kehittäminen. Talotyypiselvitys. Helsingin kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto. 2007:10.

Juntto, Anneli 2008. Asumisen muutos ja tulevaisuus. Suomen ympäristö 33/2008. Ympäristöministeriö. Edita prima Oy: Helsinki.

Karisto, Antti ja Allardt, Erik 1981. Sosiaaliset suhteet ja asumisympäristö. Teoksessa Timo Tanninen ja Fred Staufenbiel (toim.): Asuminen ja yhteiskuntapolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia N:o 32. Gaudeamus: Helsinki.

Kortteinen, Matti 1982. Lähiö. Otava: Helsinki.

Kortteinen, Matti ja Vaattovaara, Mari, 2000. Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. Teoksessa Eija Nurminen (toim.): Sosiaalipolitiikan lukemisto. Palmenia: Tampere.

Kovero, Seppo 2004. ”Puhdas, soveltava ja empiirinen”. Ferdinand Tönniesin ”erityisen sosiologian” järjestelmä – Mies, teoria ja tulkinnat. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, N:o 68. Joensuu.

Kyttä, Marketta 2004. Ihmisystävällinen elinympäristö. Tutkimustietoa ja käytännön ideoita rakennetun ympäristön suunnittelua varten. YIT, TKK.

Laiho, Ulla-Maija 1996. Lähiöprojektien organisointi. Suomen kuntaliitto ja ympäristöministeriö: Helsinki.

Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Vastapaino: Tampere

Lapinleimu, Maarit 2010. Pikkukauppoja ja pyöräteitä. Aikuistalouksissa asuvien helsinkiläisnaisten asuinympäristöarvostukset. Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitos.

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Vastapaino: Tampere

Miles, M.B. ja Huberman, A.M. 1984. Qualitative data analysis. A sourcebook of new methods. Beverly Hills: Sage Publications.

Mäkinen, Marko 1999. Yhteisöaluepolitiikan periaatteiden teoreettinen erittely ja soveltaminen Suomessa. Tampereen yliopisto: Tampere.

Niemenmaa, Vivi 1999. Sosiaalista kestävyyttä etsimässä. Teoksessa Vivi Niemenmaa (toim.): Näkökulmia sosiaaliseen kestävyyteen. Suomen kuntaliitto: Helsinki.

Noro, Arto 2007. Small talkia sosiologiasta. Tutkijaliitto: Helsinki.

Pietilä-Hella, Riitta 2010. Tuntemattomista vertaistuttaviksi. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 29. Juvenes Print Oy: Tampere.

Roivainen, Irene 1993. Lähiö ja sen asukkaat teollisuuden murroksessa. Tutkimus hervantalaisista teollisuustyöntekijöistä. Tampereen yliopisto. Tutkimuksia. Sarja A, nro 5.

Roivainen, Irene 1999. Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 1999/2. Helsingin kaupunki/tietokeskus: Helsinki.

Schielfloe, Per Morten 1990. Networks in urban Neighborhoods. Lost, saved liberated communities? Scandinavian Housing & Planning Research 7:93-103.

Simmel, Georg 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä: Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Gaudeamus: Helsinki.

Snape, Dawn and Spencer, Liz 2007. The Foundations of Qualitative Research. Teoksessa Jane Ritchie and Jane Lewis (toim.): Qualitative Research Practice. A Guide for Social Science Students and Researchers. Sage Publications: London.

Sulkunen, Pekka 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus: Helsinki, 264-285.

Sulkunen, Pekka 1999. Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia. WSOY:Juva.

Tuomi, Jouni ja Sarajarvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi: Helsinki.

Tönnies, Ferdinand 1988. Community and Society. Transaction Books: New Brunswick (USA) and Oxford (UK)

Töttö, Pertti 2000. Pirullisen positivismin paluu. Vastapaino: Tampere.

Töttö, Pertti 2006a. Ferdinand Tönnies – Gemeinschaft ja Gesellschaft. Teoksessa Gronow, Jukka, Noro, Arto ja Töttö Pertti. Sosiologian klassikot. Gaudeamus: Helsinki.

Töttö, Pertti 2006b. Emile Durkheim – Kaikki on sosiaalista. Teoksessa Gronow Jukka, Noro Arto ja Töttö Pertti. Sosiologian klassikot. Gaudeamus: Helsinki.

Vähämäki, Jussi 1997. Yhteisö ja politiikka. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja 16/1997. Tampere

INTERNET-LÄHTEET

Cavén, Outi 2003. Virtuaaliyhteisöt, media, E-demokratia ja kansalaisuus. Dokumentissa E-demokratian ja elämysten arkea. Telecom Business Research Center Lappeenranta.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/31033/TMP.objres.338.pdf?sequence=1> Viitattu 5.12.2010.

Wirth, Louis (1964). Urbanism as a way of life. http://www.bolender.com/Sociology/SOC1023%20Social%20Problems%20Online/Unit%203/Unit%203c/Optional%20Readings%20for%20Unit%203c/Urbanism_as_a_way_of_life.doc Viitattu 4.12.2010